

SOUBOR NÁSTROJŮ PRO IDENTIFIKACI A ŘEŠENÍ PROBLÉMŮ OSOB BEZ STÁTNÍ PŘÍSLUŠNOSTI

ČESKÁ REPUBLIKA

leden 2024

organizace
pro pomoc
uprchlíkům

European
Network on
Statelessness

SOUBOR NÁSTROJŮ PRO IDENTIFIKACI A ŘEŠENÍ PROBLÉMŮ OSOB BEZ STÁTNÍ PŘÍSLUŠNOSTI V ČESKÉ REPUBLICĚ

leden 2024

OBSAH

Seznam použitých zkratk	2
1. Terminologie	3
2. Úvod do problematiky absence bez státní příslušnosti v Česku	4
3. Co je to absence státní příslušnosti a proč je to problém?	5
4. Identifikace absence státní příslušnosti	9
5. Cesty k ochraně	15
6. Přiznání postavení osoby bez státní příslušnosti	19
7. Uprchlíci bez státní příslušnosti	25
8. Zajištění osob bez státní příslušnosti	27
9. Registrace narození a právo dětí na státní příslušnost	28
10. Naturalizace a integrace	31
11. Pomoc lidem bez státní příslušnosti v České republice	32
12. Zdroje	32

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

Úmluva z roku 1954	Úmluva o právním postavení osob bez státní příslušnosti z roku 1954
Úmluva z roku 1961	Úmluva o omezení případů bezdomovectví z roku 1961
Zákon o matrikách	Zákon č. 301/2000 Sb. o matrikách, jménu a příjmení
Zákon o azylu	Zákon č. 325/1999 Sb. o azylu
Zákon o státním občanství	Zákon č. 186/2013 Sb. o státním občanství České republiky
CRC	Úmluva OSN o právech dítěte
CRPD	Úmluva OSN o právech osob se zdravotním postižením
ČSÚ	Český statistický úřad
ICCPR	Mezinárodní pakt o občanských a politických právech
ICEDAW	Mezinárodní úmluva o odstranění všech forem diskriminace žen
ICERD	Mezinárodní úmluva o odstranění všech forem rasové diskriminace
ICESCR	Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech
ICPPED	Mezinárodní úmluva na ochranu všech osob před nuceným zmizením
Zákon o pobytu cizinců	Zákon č. 326/1999 Sb. o pobytu cizinců na území České republiky
MV ČR	Ministerstvo vnitra České republiky
SDP	Řízení o přiznání postavení osoby bez státní příslušnosti
UNHCR	Úřad Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky

1. TERMINOLOGIE

V této příručce používáme následující pojmy tak, jak jsou definovány níže.

Občan / státní příslušník: tyto pojmy znamenají totéž, tj. právní vazbu mezi osobou a státem, která obvykle znamená neomezené právo pobytu na území, plná občanská a politická práva, přístup ke státním dokladům totožnosti a cestovním dokladům a možnost svobodně opustit území a vrátit se na něj.

Vlastní země / domovská země / země předchozího obvyklého pobytu: tyto pojmy označují zemi, ve které se osoba bez státní příslušnosti narodila nebo ve které dříve žila. Obvyklým pobytem se rozumí stálý, faktický pobyt, který zahrnuje „osoby bez státní příslušnosti, kterým byl udělen trvalý pobyt, a vztahuje se také na osoby bez povolení k pobytu, které se v zemi usadily, pobývají v ní již řadu let a předpokládají, že v ní budou pobývat i nadále“.¹

Hostitelská země: označuje zemi, ve které osoba bez státní příslušnosti žije a žádá o uznání a udělení pobytu, ochranného statusu a/nebo státní příslušnosti.

Absence státní příslušnosti *in situ* (vs. absence státní příslušnosti v důsledku migrace): Absence státní příslušnosti *in situ* označuje situaci, kdy osoba nemá státní příslušnost, přestože má dlouhodobé vazby na danou zemi, často proto, že v ní dlouhodobě pobývá nebo se v ní narodila. Obecně je absence státní příslušnosti důsledkem problémů při tvorbě a/nebo provádění zákonů o státním občanství a tyto osoby by měly být uznány za státní příslušníky dané země (pokud si to přejí). Něco jiného je absence státní příslušnosti v důsledku migrace, která se vztahuje na absenci státní příslušnosti, jenž vzniká jako příčina nebo důsledek vysídlení, obvykle u osob, které migrovaly z jedné země do druhé (nebo jejich dětí); preferovaným řešením pro ně může být uznání a ochrana statusu osoby bez státní příslušnosti a/nebo získání státní příslušnosti hostitelské země.

Občanství *ius soli* / občanství nabyté narozením: občanství, které se získává narozením na území státu. V některých zemích může být získání občanství podmíněno dalšími podmínkami, například tím, že jeden z rodičů má v dané zemi legální pobyt (omezený *ius soli*).

Občanství *ius sanguinis*: občanství, které se získává na základě občanství rodičů nebo předků.

Žadatel o azyl: označuje osobu, která žádá o azyl nebo jinou formu mezinárodní ochrany, obvykle z důvodu obav z pronásledování nebo vážné újmy. Mnoho žadatelů o azyl je uprchlíky, ale dosud nebyli za uprchlíky uznáni.

Uprchlík: Podle Úmluvy o právním postavení uprchlíků z roku 1951 je uprchlíkem osoba, která má „oprávněné obavy před pronásledováním z důvodů rasových, náboženských nebo národnostních nebo z důvodů příslušnosti k určitým společenským vrstvám nebo i zastávání určitých politických názorů, je neschopna přijmout, nebo vzhledem ke shora uvedeným obavám, odmítá ochranu své vlasti; totéž platí pro osobu bez státní příslušnosti nacházející se mimo zemi svého dosavadního pobytu následkem shora zmíněných událostí, a která vzhledem ke shora uvedeným obavám se tam nechce nebo nemůže vrátit“.

Osoba je uprchlíkem, pokud splňuje tuto definici (nebo pokud je za určitých okolností Palestincem)² bez ohledu na to, zda byla oficiálně uznána za uprchlíka. Regionální nebo

---

¹ Viz [Příručka UNHCR o ochraně osob bez státní příslušnosti](#) (2014), odst. 139 (dále jen „příručka UNHCR“).

² Podle článku 1D Úmluvy o právním postavení uprchlíků a dalších mezinárodních právních předpisů a rezolucí OSN. Viz [Palestinians and the Search for Protection as Refugees and Stateless Persons \(Palestinci: hledání ochrany v roli uprchlíků a osob bez státní příslušnosti\)](#) (ENS & BADIL, 2022).

vnitrostátní právní předpisy mohou mít také odlišné definice a rámce ochrany, které jsou širší než mezinárodní definice Úmluvy z roku 1951.

Osoba bez státní příslušnosti: osoba, „*kteřou žádný stát podle svých právních předpisů nepovažuje za svého občana*“ (Úmluva o právním postavení osob bez státní příslušnosti z roku 1954, článek 1). Osoba, která splňuje tuto definici, je osobou bez státní příslušnosti bez ohledu na to, zda byla či nebyla oficiálně uznána.³

Neurčená nebo neznámá státní příslušnost: označuje situaci, kdy státní příslušnost nebo neexistence státní příslušnosti osoby není dosud potvrzena. Tyto termíny by měly být používány s maximální opatrností po co nejkratší dobu a vždy by měly vést k formálnímu určení státní příslušnosti nebo absence státní příslušnosti. Lidé, kteří se označují za osoby bez státní příslušnosti, by měli být obecně evidováni jako osoby bez státní příslušnosti a měli by být odkázáni na příslušné řízení za účelem určení jejich postavení osoby bez státní příslušnosti (nebo státní příslušnosti) v souladu s mezinárodním právem.

Řízení o přiznání postavení osoby bez státní příslušnosti (SDP): právní proces, při kterém je jednotlivec, obvykle v migračním kontextu, oficiálně uznán za osobu bez státní příslušnosti a je mu přiznán status osoby bez státní příslušnosti v hostitelské zemi (včetně práva na pobyt a socioekonomických práv).

Řízení o určení státní příslušnosti: proces, při kterém se určuje státní příslušnost jednotlivce (obvykle v zemi, kde se narodil) a který může také určit, že daná osoba *nemá* žádnou státní příslušnost. Tento postup by měl být uplatňován u dětí brzy po narození za účelem určení a zápisu jejich státní příslušnosti.

2. ÚVOD DO PROBLEMATIKY ABSENCE BEZ STÁTNÍ PŘÍSLUŠNOSTI V ČESKU

Absence státní příslušnosti je v Česku spojena především s migrací. Na základě mapovací studie UNHCR z roku 2018⁴ a předběžných údajů UNHCR z poloviny roku 2023⁵ žije v České republice přibližně 1 500 osob bez státní příslušnosti. Oficiální statistiky zveřejňuje Ministerstvo vnitra (MV ČR) a Český statistický úřad (ČSÚ). Neexistuje však žádný centrální registr cizinců žijících v Česku. Oficiální statistiky nepokrývají všechny osoby bez státní příslušnosti v zemi. Přesný počet osob bez státní příslušnosti žijících v Česku a jejich původ proto není znám. Po celém Česku je však rozptýleno značné množství osob bez státní příslušnosti z různých zemí a regionů, většinou ze zemí bývalého SSSR.

Údaje ze sčítání lidu se v průběhu let vyvíjely, při sčítání lidu v roce 2021⁶ bylo 29 137 osob uvedeno v kategorii „*nezjištěno*“ a při sčítání lidu v roce 2011⁷ bylo 1 502 osob uvedeno v kategorii „*bez státní příslušnosti*“. MV ČR poskytuje měsíční statistiky o cizincích s legálním pobytem⁸, které zahrnují kategorie „*bez státní příslušnosti a nezjištěno*“, „*státní příslušnost neznámá nebo nezjištěná*“ a „*Palestinci*“. MV ČR vede samostatné statistiky pro řízení o

³ Rozdíl mezi *de iure* a *de facto* osobou bez státní příslušnosti není v této příručce uveden, protože není relevantní pro účely určení, zda je osoba bez státní příslušnosti podle úmluvy z roku 1954. Termín *de facto* bez státní příslušnosti není v mezinárodním právu definován a doporučuje se mu vyhnout, protože širší výklad tohoto termínu byl použit k neoprávněnému vyloučení z ochrany osob, které jsou bez státní příslušnosti podle čl. 1 odst. 1 Úmluvy z roku 1954. Například osoba, která by měla být podle práva určitého státu považována za osobu bez státní příslušnosti, ale v praxi není orgány tohoto státu uznána za státního příslušníka, je považována za osobu bez státní příslušnosti „za účinnosti“ práva tohoto státu.

⁴ UNHCR, *Faces of Statelessness in the Czech Republic*, December 2020 (Studie o situaci osob bez státní příslušnosti v České republice, prosinec 2020). Dostupné [zde](#).

⁵ Informační přehled UNHCR o České republice, září 2023. Dostupné [zde](#).

⁶ Viz výsledky [zde](#).

⁷ Viz výsledky [zde](#).

⁸ Viz [zde](#).

mezinárodní ochraně⁹, které kategorizují žadatele o azyl a uprchlíky podle jejich státní příslušnosti. ČSÚ rovněž poskytuje roční údaje o počtu cizinců v členění podle pohlaví, věku a státní příslušnosti.¹⁰

Právní a politický rámec v České republice má některé pozitivní prvky i výrazné mezery. Česká republika má závazky vyplývající z mezinárodních a regionálních dohod, neboť je smluvní stranou Úmluvy o právním postavení osob bez státní příslušnosti z roku 1954 a Úmluvy o omezení případů bezdomovectví z roku 1961. Česká republika má rovněž mezinárodní závazky chránit právo na státní občanství a práva osob bez státní příslušnosti podle dalších úmluv OSN a regionálních smluv, jichž je smluvní stranou.¹¹ Přesto neexistuje však žádný formální mechanismus pro určení absence státní příslušnosti, který by vedl k získání statusu komplexní ochrany. Ačkoli zákon o pobytu cizinců upravuje postup, kterým může MV ČR uznat a potvrdit absenci státní příslušnosti, stále existují značná omezení a mezery v právech žadatelů a osob, kterým bylo přiznáno postavení osoby bez státní příslušnosti.

Sociálně-ekonomická práva žadatelů o přiznání postavení osoby bez státní příslušnosti nejsou zaručena a osobám uznaným za osoby bez státní příslušnosti je zpočátku uděleno pouze vízum za účelem strpění pobytu na území na dobu jednoho roku. Tento přístup je v rozporu s mezinárodními závazky České republiky a ochrannými cíli Úmluvy z roku 1954, protože nestanovuje stabilní pobytový status, a proto ztěžuje integraci.¹²

Pokud jde o prevenci a snižování počtu osob bez státní příslušnosti, existují sice určité záruky, které mají zabránit ztrátě státní příslušnosti v dětství, jsou však pouze částečné a závisí na jednání nebo statusu rodičů. Pozitivní je, že neexistují žádná právní ustanovení, která by zmocňovala úřady k odnímání českého občanství, ani žádné mechanismy automatické ztráty a existují záruky, které zabraňují ztrátě státního občanství v případech dobrovolného vzdání se občanství.¹³

3. CO JE TO ABSENCE STÁTNÍ PŘÍSLUŠNOSTI A PROČ JE TO PROBLÉM?

Být bez státní příslušnosti znamená nebýt uznán za státního příslušníka žádné země. Osoby bez státní příslušnosti mají podle mezinárodního práva specifická práva, z nichž mnohá jsou paralelní s právy uprchlíků. Dva hlavní mezinárodní nástroje, které se zabývají problematikou osob bez státní příslušnosti, jsou Úmluva o právním postavení osob bez státní příslušnosti z roku 1954 a Úmluva o omezení případů bezdomovectví z roku 1961. V některých souvislostech jsou relevantní i další mezinárodní a regionální deklarace a dohody.

Článek 1 Úmluvy z roku 1954 definuje osobu bez státní příslušnosti jako osobu, „*kterou žádný stát podle svých právních předpisů nepovažuje za svého občana*“. Tato definice je rovněž považována za mezinárodní obyčejové právo. [Příručka UNHCR o ochraně osob bez státní příslušnosti](#) potvrzuje, že tato definice vyžaduje zohlednění právních předpisů a způsobu, jakým jsou zákony a politiky uplatňovány v praxi.

Právo České republiky definuje osobu bez státní příslušnosti v § 49a zákona o pobytu cizinců jako „*cizince, kterého žádný stát nepovažuje podle svých právních předpisů za*

---

⁹ Viz [zde](#).

¹⁰ Viz [zde](#).

¹¹ Další informace naleznete ve společném podání Radě pro lidská práva na 42. zasedání všeobecného pravidelného přezkumu: Česká republika. OPU, ENS, ISI. Dostupné [zde](#).

¹²ENS. Index absence státní příslušnosti Statelessness Index, profil České republiky. Dostupné [zde](#).

¹³ENS. Index absence státní příslušnosti Statelessness Index, profil České republiky. Dostupné [zde](#).

svého občana".¹⁴ Tato definice odráží český překlad Úmluvy z roku 1954, jejíž smluvní stranou je Česká republika a která má přímý účinek ve vnitrostátním právu. Český překlad Úmluvy z roku 1954 však obsahuje několik nepřesností.¹⁵ Výraz „*podle svých právních předpisů*“ je nepřesný, jelikož nezahrnuje výraz *operation* z originálního znění Úmluvy „*operation of its law*“. To vedlo k právním sporům a rozdílným výkladům, přičemž některé soudy uznávají nepřesnost překladu a prosazují širší výklad definice.¹⁶

Zákon o pobytu cizinců rovněž upravuje řízení o přiznání postavení osoby bez státní příslušnosti. Navzdory svým mezinárodním závazkům a povinnostem Česká republika dosud nezavedla specializované řízení vedoucí k plné ochraně osob bez státní příslušnosti, což ponechává značné mezery v zajištění plného rozsahu práv osob bez státní příslušnosti. Od července 2023 existuje v českém právním řádu řízení pro přiznání postavení osoby bez státní příslušnosti, které automaticky nevede k vydání povolení k pobytu (pouze k pobytu za účelem strpění na území po dobu jednoho roku) a poskytovaná ochrana je velmi omezená.¹⁷

Osoby bez státní příslušnosti jsou zmíněny v různých vnitrostátních zákonech a právních předpisech, mimo jiné v zákoně o azylu, zákoně o pobytu cizinců, zákoně o státním občanství a dalších. Ačkoli je definice osoby bez státní příslušnosti obsažena v zákoně o pobytu cizinců, a protože se jedná o stejnou definici jako v Úmluvě z roku 1954, výklad pojmu osoby bez státní příslušnosti zůstává v těchto různých vnitrostátních právních předpisech jednotný bez ohledu na to, kde je tato definice výslovně uvedena.

Shrnutí mezinárodních závazků České republiky v oblasti řešení problematiky absence bez státní příslušnosti¹⁸:

- **Úmluva OSN o právním postavení osob bez státní příslušnosti z roku 1954:** Česko je smluvní stranou této Úmluvy (s výhradami k článkům 27 a 28), která se zaměřuje na ochranu osob bez státní příslušnosti.
- **Úmluva OSN o omezení případů bezdomovectví z roku 1961:** Česko je smluvní stranou této Úmluvy, jejímž cílem je snižování počtu osob bez státní příslušnosti (a prevence vzniku tohoto problému) prostřednictvím zajištění přístupu ke státnímu občanství a souvisejícím právům.

¹⁴ § 49a zákona o pobytu cizinců. K dispozici v češtině [zde](#).

¹⁵ UNHCR, *Faces of Statelessness in the Czech Republic*, December 2020 (Studie o situaci osob bez státní příslušnosti v České republice, prosinec 2020). Dostupné [zde](#).

¹⁶ Rozhodnutí Městského soudu v Praze ze dne 19. ledna 2023, č.j. 14 A 126/2021-39. Dostupné [zde](#).

¹⁷ ENS. Index absence státní příslušnosti Statelessness Index, profil České republiky. Dostupné [zde](#).

¹⁸ Další informace naleznete ve společném podání Radě pro lidská práva na 42. zasedání všeobecného pravidelného přezkumu: Česká republika. OPU, ENS, ISI. Dostupné [zde](#).

- **Evropská úmluva o státním občanství z roku 1997:** Česko je smluvní stranou této Úmluvy, která stanovuje zásady pro nabývání a zachování státního občanství a pro prevenci absence státní příslušnosti.
- **Směrnice EU o navracení osob:** Česko je smluvní stranou této směrnice, která zajišťuje humánní zacházení a dodržování práv navracených osob.
- **Mezinárodní smlouvy o lidských právech:** Česká republika je smluvní stranou různých lidskoprávních smluv, včetně [ICCPR](#), [ICESCR](#), [CRC](#), [ICEDAW](#), [ICERD](#), [CRPD](#) a [ICPPED](#), které poskytují komplexní rámec pro řešení problematiky absence bez státní příslušnosti a ochranu osob bez státní příslušnosti.

Přímý účinek v českém právu: Všechny tyto mezinárodní úmluvy mají přímý účinek v českém právu a zdůrazňují závazek země předcházet absenci státní příslušnosti a chránit práva osob bez státní příslušnosti.

Neřešená situace absence státní příslušnosti je příčinou odepření přístupu k základním právům a příležitostem. Často to znamená, že lidé nemohou plně rozvinout svůj potenciál, protože nemohou pracovat, nemají přístup ke vzdělání a/nebo zdravotní péči a nemohou se plně zapojit do společnosti nebo demokratických procesů. Často jsou nuceni žít v chudobě a mohou být vystaveni nezákonnému zajištění, vykořisťování a diskriminaci. Tyto okolnosti a další zkušenosti mohou mít závažný dopad na jejich duševní zdraví a celkový stav. Nalézání řešení pro osoby bez státní příslušnosti má řadu přínosů pro jednotlivce i společnost. Vedle ochrany základních lidských práv přispívá přiznání postavení osoby bez státní příslušnosti a jeho řešení ke společenskému a ekonomickému rozvoji.¹⁹

Osoby bez státní příslušnosti v České republice čelí výzvám souvisejícím s řešením týkající se imigrace a národnostních otázek. To zahrnuje problémy související se získáním dokladů totožnosti a cestovních dokladů, orientací ve složitých správních řízeních a přístupem k základním službám, jako je zdravotní péče a ubytování. Řízení o přiznání postavení osoby bez státní příslušnosti v České republice zaručuje určitá práva, jako je právo setrvat na českém území (v případě prvotních žádostí), vydání průkazu žadatele o přiznání postavení osoby bez státní příslušnosti, ale nezaručuje ubytování v pobytových střediscích pro žadatele o mezinárodní ochranu ani přístup ke zdravotnímu pojištění. Žadatelé musí prokázat, že je žádný stát neuznává za své občany, a ačkoliv je důkazní břemeno sdíleno, od žadatelů se očekává spolupráce. Tento požadavek však může představovat problém, zejména u osob, které ve své domovské zemi čelí pronásledování nebo diskriminaci.

Pokud je osobě přiznáno postavení osoby bez státní příslušnosti, je jí uděleno vízum za účelem strpění pobytu na území na dobu jednoho roku, které lze prodloužit a obnovit.²⁰ Po celkově pěti letech mohou tito jednotlivci žádat o trvalý pobyt. Tento přístup je však v rozporu s ochranným cílem Úmluvy z roku 1954, jelikož nevzniká jim silný pobytový status, což pro osoby uznané v Česku jako osoby bez státní příslušnosti představuje problém, zejména s ohledem na obživu a integraci.

Ačkoliv mají osoby bez státní příslušnosti, které mají víza za účelem strpění pobytu na území, potenciálně přístup k veřejnému zdravotnímu pojištění, v praxi mohou čelit

---

¹⁹ Viz rezoluce OSN ze dne 12. července 2023, která rozpoznává některé z mnoha složitých aspektů absence státní příslušnosti, škodu, kterou způsobuje, a vyzývá státy, aby přijaly opatření k naplnění práva na státní příslušnost (The right to a nationality: equality in nationality rights in law and in practice, A/HRC/53/L.28/Rev.1 [Právo na státní příslušnost: rovnost v právech na státní příslušnost v zákonech a praxi]).

²⁰ § 49a odst. 1 zákona o pobytu cizinců.

překážkám.²¹ Osoby bez státní příslušnosti mají právo pracovat během řízení o přiznání postavení osoby bez státní příslušnosti po uplynutí šesti měsíců (podobně jako je tomu u žadatelů o azyl).²²

Analýza UNHCR ukazuje, že individuální situace osob bez státní příslušnosti není úřady plně chápána. Rozhovory odhalily ze strany úředníků neochotu uznat specifické okolnosti osob bez státní příslušnosti, což vede k nedůslednému zpracování případů. U osob bez státní příslušnosti tak vzniká pocit bezmoci, dále posilovaný nedostatkem jasných procesních pravidel, které by jim pomohly orientovat se ve své situaci a porozumět tomu, jaké kroky je třeba podniknout.²³ Je zcela zásadní se soustředit na konkrétní případ dané osoby a uznat, že absence státní příslušnosti je složitý problém, který vyžaduje individualizované řešení.

Osobám bez státní příslušnosti čekajícím na přiznání tohoto postavení je často odepřen přístup ke vzdělání a právo na sloučení rodiny se nevztahuje na osoby, které mají pouze vízum za účelem strpění pobytu na území.

Výzvy, kterým osoby bez státní příslušnosti žijící v České republice čelí, mají významný dopad na jejich každodenní život. Osoby bez státní příslušnosti nebo ti, kteří jsou absencí státní příslušnosti ohroženi se často setkávají s obtížemi při pokusu o přístup k důležitým službám, jako je založení bankovního účtu nebo možnost placení běžných poplatků a účtů. Ačkoliv je osobám bez státní příslušnosti vydán doklad totožnosti, ve skutečnosti tento průkaz není pro některé instituce vždy dostačující, což vede k vyloučení ze základních služeb. Kromě toho nedostatek řádných dokladů a požadavek na získání pracovního povolení mohou být navíc pro osoby bez státní příslušnosti významnou překážkou v hledání zaměstnání, což dále zhoršuje jejich problémy a brání jim v přístupu k ekonomickým příležitostem.

Mapující studie UNHCR také uvádí, že osoby bez státní příslušnosti často upřednostňují soběstačnost a zajištění bydlení jako své hlavní strategie přežití a někdy odkládají své další životní cíle, jako je založení rodiny nebo řešení osobních potřeb. U osob, které byly dlouhodobě vystaveny neregulárnímu postavení, často vzniká dojem, že strávily svá nejlepší léta v nejistotě, bez odpovídající podpory, vnímaly svou situaci jako nespravedlivou a prožívaly pocit beznaděje. Ztráta pobytového statusu vedla k omezeným pracovním příležitostem, zhoršené stabilitě příjmů a životních podmínek. Osoby bez státní příslušnosti bez sítí na jejich podporu se často uchýlovaly k nelegálnímu zaměstnání a dočasným formám bydlení, což u mnoha z nich vedlo k bezdomovectví.²⁴

---

²¹ § 48, 50 odst. 3, 113 a 114 zákona o pobytu cizinců.

²² § 48 odst. 3 zákona o pobytu cizinců (účinného od 1. ledna 2024 podle čl. XVII písm. b) zákona č. 173/2023 Sb.). Důvodová zpráva ze dne 8. února 2023 k návrhu zákona, kterým se mění zákon o pobytu cizinců. K dispozici v češtině [zde](#).

²³ UNHCR, *Faces of Statelessness in the Czech Republic*, December 2020 (Studie o situaci osob bez státní příslušnosti v České republice, prosinec 2020). K dispozici [zde](#).

²⁴ UNHCR, *Faces of Statelessness in the Czech Republic*, December 2020 (Studie o situaci osob bez státní příslušnosti v České republice, prosinec 2020). K dispozici [zde](#).

Další informace:

Leták ENS: [Statelessness: What do you need to know?](#) (Absence státní příslušnosti: co potřebujete vědět?).

[ENS Short Guide for Refugee Response Actors](#) (Stručná příručka ENS pro osoby pomáhající uprchlíkům).

Aktuálnější údaje jsou k dispozici ve výroční zprávě UNHCR: [Global Trends Report](#) (Zpráva o globálních trendech).

Příběhy osob, které se potýkají s absencí státní příslušnosti, jsou k dispozici [zde](#).

Příběhy osob bez státní příslušnosti žijících v Česku z mapující studie UNHCR jsou k dispozici [zde](#).

Další informace o právech osob bez státní příslušnosti a o legislativním přístupu České republiky jsou [uvedeny v důvodové zprávě](#).

4. IDENTIFIKACE ABSENCE STÁTNÍ PŘÍSLUŠNOSTI

Ke ztrátě státní příslušnosti dochází za mnoha různých okolností a může být přímo či nepřímo způsobena:

- diskriminací na základě pohlaví, sexuální nebo genderové identity, etnické příslušnosti, náboženského vyznání nebo jiných skutečností,
- mezerami nebo omezeními v zákonech o státním občanství, které jsou často, ale nikoliv výhradně spojeny s nástupnictvím států,
- kolizí zákonů o státním občanství různých zemí,
- problémy se státní suverenitou a neúplným uznáním státnosti,
- překážkami v řízeních a praxi o registraci obyvatel, zejména registrace narození,
- svévolným zbavením státní příslušnosti, včetně politických důvodů,²⁵
- ozbrojeným konfliktem (nemožností přístupu k registraci narození nebo dokumentům v důsledku konfliktu atd.),
- změnou klimatu vedoucí k nucenému vysídlení a/nebo zničení států,²⁶
- dalšími zákony, politikami, praxemi nebo okolnostmi, které nejsou uvedeny výše, zejména v případech, kdy nejsou zavedena odpovídající opatření k zabránění absenci státní příslušnosti.

Některé státy způsobují absenci státní příslušnosti nebo způsobují její pokračování prostřednictvím zdánlivě neutrálních nebo v některých případech údajně pozitivních zákonů a politik, které vedou k absenci státní příslušnosti a/nebo nedostatečné ochraně osob bez státní příslušnosti. Například zákon upravující státní příslušnost, který omezuje státní příslušnost na osoby, které pobývaly v zemi v určitém období, je zdánlivě neutrální,

²⁵ Zbavení státní příslušnosti se často používá jako trest za prosazování lidských práv nebo odpor vůči státnímu útlaku a v Evropě v rostoucí míře jako opatření proti terorismu, přestože vede k absenci státní příslušnosti. Viz např. SALAM DHR, ISI & Hawiati, [Arbitrary Revocation of Nationality in Bahrain: a Tool of Oppression](#) (Svévolné odebírání státní příslušnosti v Bahrajnu: nástroj útlaku) (2021); ENS, [Statelessness Index Thematic Briefing: Deprivation of nationality and the prevention of statelessness in Europe](#) (Stateless Index – Tematický souhrn: zbavení státní příslušnosti a prevence absenci státní příslušnosti v Evropě) (2021).

²⁶ Viz např. Michelle Foster, Nicola Hard, Hélène Lambert a Jane McAdam, [Preventing Statelessness and Nationality Loss in the Context of Climate Change](#) (Prevence absenci státní příslušnosti a ztráty státního občanství v kontextu klimatické změny) (ENS, 2022).

ale vylučuje osoby, které mají silné vazby na danou zemi, ale v požadované době v ní nepobývaly.²⁷ Je důležité si uvědomit, že státy jsou někdy nepřátelské vůči osobám bez státní příslušnosti, popírají, že aktivita či neaktivita státu způsobila absenci státní příslušnosti, nebo si neuvědomují, jakým způsobem zákony a politiky přispívají k absenci státní příslušnosti nebo způsobují obtíže osobám bez státní příslušnosti.

Absence státní příslušnosti v Česku vzniká za různých okolností, ale většinou je spojena s migrací. Uprchlíci mohou být vystaveni zvýšenému riziku absence státní příslušnosti v důsledku jejich postavení jakožto cizinců a skutečností, jako je nedostatek dokumentace, nemožnost prokázat svou státní příslušnost nebo jako jsou problémy související se změnami ve vládě nebo zákonech v jejich domovské zemi. Děti narozené na území mohou zdědit absenci státní příslušnosti od svých rodičů, ačkoliv jsou zavedena určitá opatření (viz část 9).²⁸

Státní občanství a diskriminace založená na pohlaví, genderu a/nebo sexuální či genderové identitě

V řadě zemí zákony upravující státní občanství diskriminují na základě pohlaví, genderu a/nebo sexuální či genderové identity, někdy brání ženám nebo rodičům z LGBTQI+ komunity přenést státní občanství na děti nebo diskriminují jinými způsoby, které mohou vést k absenci státní příslušnosti. Další informace lze získat ze [seznamu zemí](#), jejichž zákony o státním občanství diskriminují ženy, a z [článku na blogu](#) o diskriminaci na základě sexuální nebo genderové identity a o dětech bez státní příslušnosti.

JAK IDENTIFIKOVAT ABSENCI STÁTNÍ PŘÍSLUŠNOSTI

V některých případech je absence státní příslušnosti relativně jasná, v jiných případech je „skrytá“. Například osoba, která byla zbavena státního občanství z politických důvodů, si většinou bude vědoma toho, že je osobou bez státní příslušnosti (a může, ale nemusí to být schopna doložit listinnými důkazy). V některých situacích však může být absence státní příslušnosti nezjištěna po mnoho let, zejména v případě, kdy se dítě narodí mimo zemi, v níž mají státní občanství jeho rodiče, a zákony domovské země vyžadují registraci za účelem získání státního občanství. Absence státní příslušnosti takových dětí tak může být nerozpoznána po řadu let a následkem toho pak mohou čelit problémům při uplatňování základních práv. Některé osoby si nemusí být vědomy toho, že nemají státní příslušnost nebo že ji nemají jejich děti.

Absence státní příslušnosti může být identifikována různými oficiálními řízeními. Odpovídající školení je nezbytné pro všechny osoby, které se podílejí na řízeních nebo pracují v institucích, v nichž může být absence státní příslušnosti identifikována. Mezi relevantní řízení může patřit:

- řízení o přiznání postavení osoby bez státní příslušnosti
- řízení o určení státní příslušnosti a naturalizaci,
- řízení o zápisu narození dítěte,
- řízení o udělení mezinárodní ochrany,
- řízení podle dublinského nařízení,
- řízení pro sloučení rodin uprchlíků nebo osob bez státní příslušnosti,

²⁷ Viz např. Neha Jain, [Manufacturing Statelessness](#), American journal of international law, 2022 (Jak se vyrábí osoby bez státní příslušnosti, Americké periodikum o mezinárodním právu), svazek 116, č. 2, 237–288; a viz [R \(na žádost Maroufa\) versus Ministr vnitra](#) [2023] UKSC 23 (rozsudek považuje vyloučení Palestinců žijících v oblastech fungování UNRWA z programu Spojeného království na přesídlení Syřanů za zákonné).

²⁸ Viz profil České republiky. ENS Statelessness Index (Index absence státní příslušnosti). K dispozici [zde](#).

- řízení o žádosti o vydání pasu,
- řízení o žádosti osob bez státní příslušnosti o vydání cestovního dokladu,
- řízení o zajištění cizinců,
- řízení o vyhoštění,
- řízení o přesídlení uprchlíků,
- další řízení ve věci imigrace nebo lidských práv,
- řízení pro identifikaci dětí bez doprovodu a odloučených dětí doprovázených orgány sociálně-právní ochrany dětí,
- trestní řízení,
- řízení o posouzení nároku na sociální dávky (včetně ubytování v azylovém domě a podpory),
- řízení ve věcech sociální péče a soudní řízení ve věcech rodinných,
- řízení o přijetí na školy a univerzity,
- řízení o přístupu k veřejné zdravotní péči,
- odvolací řízení a soudní přezkum v libovolné z výše uvedených záležitostí.

Existuje mnoho ukazatelů, podle kterých lze identifikovat osobu bez státní příslušnosti, například pokud osoba:

- nikdy neměla platný cestovní pas ani doklad totožnosti,
- nikdy neměla rodný list ani úřední dokumenty ze své rodné země,
- neměla možnost se zaregistrovat jako občan své rodné země,
- pochází z populace osob bez státní příslušnosti nebo ze země s velkou populací osob bez státní příslušnosti (např. Rohingové, Bidúni, Palestinci, Kurdové, Romové, Sýřané, Barmánci, Thajci atd.),
- narodila se v zemi, která již neexistuje, není celosvětově uznávána jinými státy a/nebo je okupována jinou zemí,
- nemůže získat doklady totožnosti pro sebe ani své děti,
- země narození nebo dřívějšího obvyklého pobytu odmítá obnovit cestovní doklady nebo doklady totožnosti nebo umožnit návrat,
- má obtíže se sloučením členů rodiny, protože nemohou získat doklady totožnosti nebo cestovní doklady,
- nemohla chodit do školy, práce, získat přístup ke zdravotní péči, uzavřít sňatek nebo zaregistrovat narození nebo státní občanství svého dítěte,
- byla zajištěna za účelem realizace vyhoštění, ale nepřijata pro navrácení do země narození nebo předchozího pobytu.

Tento seznam není vyčerpávající. Ve fázi identifikace je nejdůležitější přinejmenším zaznamenat jakékoli počáteční indicie absence státní příslušnosti. Jednotlivec by pak měl být odkázán k příslušnému odpovědnému orgánu, který provede posouzení absence bez státní příslušnosti nebo jiné odpovídající řízení, a/nebo ke kvalifikovanému právnímu poradci, pokud jej nemá. Zatímco některé osoby bez státní příslušnosti si nemusí absenci státní příslušnosti uvědomovat, jiné osoby mohou o této skutečnosti vědět dlouhou dobu, ale nemusí být formálně uznány jako osoby bez státní příslušnosti. Pro mnoho osob bez státní příslušnosti může být obtížné hovořit o absenci státního občanství a dalších okolnostech, zejména pokud nikdy neměly doklady a/nebo mají zkušenost s tím, že jim úřady nevěří. Cílem níže uvedených otázek by nemělo být vyvolání dojmu, že se dotazující snaží posoudit, zda daná osoba říká pravdu o absenci státní příslušnosti nebo o chybějící dokumentaci, ale spíše, že se snaží pomoci se zjištěním, zda se jedná o osobu bez státní příslušnosti a kde by se dal nalézt důkaz absence státní příslušnosti. Mnoho osob bez státní příslušnosti může mít traumatizující zkušenosti ze svých domovských zemí, své cesty nebo hostitelských zemí. To je třeba zohlednit při vedení pohovorů s osobami, které nemají nebo

nemusí mít státní příslušnost; kdykoli je to možné, měly by se používat techniky vedení pohovorů s ohledem na trauma.²⁹

Jak si může osoba nebýt vědoma toho, že je bez státní příslušnosti? Jak jí lze pomoci?

Svetlana je 45letá žena, která odešla z bývalé republiky Sovětského svazu za prací a lepšími příležitostmi do Česka. Nikdy nechodila do školy a vyrůstala v odlehlé vesnici. Svetlana přijela do České republiky s platným pasem a vízem ze Sovětského svazu s nadějí, že získá dobře placenou práci s možností ubytování, protože o takových příležitostech slyšela ve své rodné zemi.

Po příjezdu do České republiky Svetlana rychle zjistila, že práce a ubytování, které jí byly přislíbeny, zdaleka neodpovídaly tomu, co očekávala. Ocitla se v situaci, kdy byla vykořisťována, pracovala dlouhé hodiny za extrémně nízkou mzdou v továrně, kde řada jejích spolupracovníků čelila podobné situaci. Ubytování poskytnuté zaměstnavatelem bylo přeplněné a ve špatném stavu. Jelikož se ve své rodné zemi neměla kam vrátit, požádala o mezinárodní ochranu. Po určité době byl případ zamítnut. Mezitím však vypršela platnost Svetlanina pasu.

Podařilo se jí kontaktovat místní organizaci, která pomáhá migrantům a zranitelným osobám. Během konzultací začaly vyplývat skutečnosti z jejího života v Česku. Právník Svetlany v průběhu několika informovaných rozhovorů s ohledem na trauma postupně získal její důvěru, vysvětlil jí zákony a postupy související s žádostí o mezinárodní ochranu a přiznání postavení osoby bez státní příslušnosti a ujistil se, že tomu Svetlana rozumí. Pak odeslal dva dopisy na velvyslanectví země, kde se Svetlana narodila, ve kterých se dotazoval, zda je Svetlana považována za státní příslušnici této země. Svetlana ale neobdržela žádnou odpověď. Konzulární úředník po telefonu jejímu právníkovi vysvětlil, že bez dokladů totožnosti Svetlana nemůže na velvyslanectví vstoupit a nebude považována za občanku země. Úředníci konzulátu nepodniknou žádné kroky k potvrzení toho, že Svetlana pochází z této země, a nepřijmou ani její návrat. Ve znaleckém posudku je uvedeno, že okolnosti, které Svetlana popisuje, odpovídají objektivním zprávám a známým skutečnostem.

Právníci pomohou Svetlaně podat žádost o přiznání postavení osoby bez státní příslušnosti.

Otázky, které je třeba zvážit či případně osobě položit za účelem zjištění či získání důkazů o absenci státní příslušnosti či státního občanství, zahrnují:

---

²⁹ Viz například: [Trauma Informed Interviewing Techniques](#): A toolkit for attorneys and other professionals working with immigrant children (Stanford Center for Health Education & University of Texas at Rio Grande Valley) (Techniky vedení pohovorů s ohledem na trauma: sada nástrojů pro právníky a další odborné pracovníky v kontaktu s dětmi imigrantů [Stanfordské centrum pro zdravotní výchovu a Texaská univerzita v Rio Grande Valley]); a [Disclosing and identifying international protection needs in the Middle East and North Africa](#): Training Module, Part 3: Trauma-informed, victim-centered approaches (Center for Human Rights, Gender and Migration & MENA Community Protection Network (supported by UNHCR) (Odhalování a identifikace potřeb mezinárodní ochrany v oblasti Blízkého východu a severní Afriky: vzdělávací modul, 3. část: trauma-informované přístupy zaměřené na oběti [Centrum pro lidská práva, gender a migraci a komunitní ochranná síť MENA (podporovaná UNHCR)]).

Otázka	Informace, kterým je potřeba věnovat pozornost
Kde a kdy se dotyčná osoba narodila?	
Pochází osoba ze země, kde hrozí vysoké riziko ztráty státní příslušnosti, kde vznikl nástupnický stát nebo existuje územní spor?	Zejména (nikoli však výhradně) z těchto států: Ukrajina, Rusko, Palestina, Západní Sahara, Bangladéš, Pobřeží slonoviny, Barma, Thajsko, Sýrie, Kuvajt, Uzbekistán, Saúdská Arábie, Kambodža, Irák.
Bylo narození osoby registrováno a byl jí vystaven rodný list? Pokud ano, slouží rodný list jako osvědčení o státním občanství?	Pokud ne, hrozí riziko absence státní příslušnosti.
Patří tato osoba k určité skupině, o níž je známo, že je ohrožena absencí státní příslušnosti?	Například: k Rohingům, Romům, Kurdům, Sahrawiům, kuvajtským Bidúnům a Palestincům.
Pochází osoba ze země, kde registrace narození není běžná nebo je příliš komplikovaná?	
Kde osoba žije od svého narození? Za občana jaké země se dotyčná osoba považuje (pokud vůbec nějaké)?	
Považují úřady této země nebo úřady jakékoliv jiné země tuto osobu za svého občana?	
Podala někdy tato osoba v nějaké zemi žádost o udělení státního občanství? Jaký byl výsledek?	
Má osoba potvrzení o státní příslušnosti, jako například osvědčení o státním občanství, platný občanský průkaz nebo cestovní pas? Pokud ne, proč?	
Pochází osoba ze země, kde ženy nemají právo předat svou státní příslušnost svým dětem stejným způsobem jako muži? Pokud ano, zdědilo dítě státní příslušnost svého otce?	Podívejte se na seznam zemí , jejichž zákony o státním občanství diskriminují ženy.
Bylo dotyčné osobě umožněno chodit do školy, pracovat či zapsat sňatek či narození dětí v zemi původu či v místě obvyklého pobytu?	Pokud ne, tato skutečnost může naznačovat riziko absence státní příslušnosti.
Má nebo měla dotyčná osoba v minulosti jednu či více státních příslušností?	Pokud ne, hrozí riziko absence státní příslušnosti.
Jakou státní příslušnost měli rodiče a prarodiče této osoby? Vyskytly se nějaké překážky pro zdědění těchto státních příslušností?	Zvažte, zda osoba patřila k nějaké ze skupin ohrožených ztrátou státní příslušnosti.
Má dotyčná osoba platný nebo již neplatný doklad totožnosti?	

Pokud dotyčná osoba doklad totožnosti nemá, snažila se jej získat z jiné země?	
Čelila osoba nějakým překážkám při získávání či obnovování svého cestovního pasu či občanského průkazu?	
Byla dotyčná osoba někdy vyloučena z přístupu k určitým právům či službám na základě své státní příslušnosti (či absence státní příslušnosti)?	
<p>Zahájila dotyčná osoba řízení s příslušnými úřady za účelem získání dokladů totožnosti? Má o těchto krocích nějaké důkazy? Kdy tyto kroky zahájila? Obdržela dotyčná osoba od úřadů odpověď? Pokud ne, pokusila se získat doklady znovu? Kolikrát se o to pokusila?</p> <p>Bojí se osoba v případě svého návratu pronásledování? Podala tato osoba žádost o azyl?</p>	<p>Tyto informace jsou důležité, pokud podáváte na MV ČR žádost o přiznání postavení osoby bez státní příslušnosti, jelikož je budou analyzovat úředníci, kteří žádost zpracovávají. Ačkoliv je důkazní břemeno v tomto řízení sdíleno, na rozdíl od řízení o mezinárodní ochraně, je od žadatele očekávána větší míra spolupráce. Žadatelé by měli předložit důkazy, že stát, na který mají vazbu, je nepovažuje za své občany.</p> <p>Více informací o zohlednění obav z pronásledování a řízení o přiznání postavení osoby bez státní příslušnosti naleznete v části 5.</p>
Jakou státní příslušnost evidovalo MV ČR při příjezdu osoby do České republiky?	
Měla dotyčná osoba přístup k řízení o přiznání postavení osoby bez státní příslušnosti v jiném státě? Pokud ano, jaké bylo rozhodnutí příslušného úřadu?	
<p>Je si tato osoba vědoma toho, že musí zaregistrovat své dítě u matriky, a zná podmínky pro registraci narození? Může matka předat dítěti svou státní příslušnost?</p> <p>Narazila matka na nějaké překážky při registraci narození dítěte (v České republice a při jednání s úřady v zemi svého původu)?</p>	Hrozí riziko absence státní příslušnosti u dětí osob požívajících mezinárodní ochrany.
Byla osoba opakovaně zajišťována v hostitelské zemi, ale žádné velvyslanectví ji neuznává za svého občana či nepřijímá k návratu?	Pokud ano, hrozí zde riziko absence státní příslušnosti.
<p>V případě, že se jedná o těhotnou ženu: obává se tato žena o státní příslušnost svého nenarozeného dítěte?</p> <p>V případě, že se jedná o mladou matku: čelila tato žena nějakým překážkám při registraci dítěte? Jsou na rodném listu dítěte uvedeni oba rodiče či pouze jeden z nich?</p>	
Narodilo se dítě v zahraničí rodičům stejného pohlaví? Dochází v zemi původu k	

diskriminaci, která by vedla k odnětí státní příslušnosti? V případě dítěte narozeného v České republice: může být státní příslušnost rodiče uvedená na rodném listě přenesena na dítě?	
Byli někteří členové rodiny zbaveni státní příslušnosti, například z politických důvodů? Pokud ano, byla státní příslušnost dotyčné osoby ovlivněna?	

Pokud je shledáno, že osobě hrozí riziko ztráty státní příslušnosti na základě kontrolního seznamu uvedeného výše, měla by být tato osoba odkázána na MV ČR. Zde může osoba požádat o ochranu a zahájit řízení, které nejlépe vyhovuje jejím potřebám. Více informací naleznete v části 5.

Další otázky [pro dospělé](#) a [pro děti](#) jsou dostupné na webové stránce kampaně Stateless Journeys. Také je důležité obecně posoudit situaci osob bez státní příslušnosti v zemi původu dotyčné osoby, neboť to může pomoci s určením, zda osobní okolnosti dotyčné osoby naznačují, že by mohla být osobou bez státní příslušnosti. Při tomto výzkumu mohou pomoci informace o zemi původu, které obsahují konkrétní údaje o absenci státní příslušnosti, a to včetně pozičních dokumentů země, které zveřejňuje ENS na webových stránkách kampaně [Stateless Journeys](#), a výzkumných zpráv, které zveřejňuje charitativní organizace [Asylos](#).

Další informace o právu, politikách a praxi v oblasti absence státní příslušnosti v České republice jsou dostupné na webové stránce Indexu o absenci státní příslušnosti [Statelessness Index](#); judikatura je k dispozici na webové stránce databáze judikatury o osobách bez státní příslušnosti [Statelessness Case Law Database](#).

5. CESTY K OCHRANĚ

Poté, co je zjištěno, že osoba je nebo může být bez státní příslušnosti, je důležité, aby byla odkázána na příslušné řízení. V rámci tohoto řízení bude státní příslušnost dotyčné osoby anebo její absence úředně určena. Posuzování, zda je osoba bez státní příslušnosti, může být jednoduché nebo složité, v závislosti na okolnostech. V závislosti na situaci a původu osoby jsou k dispozici různé právní postupy. Jednotlivec by měl být od počátku plně informován o všech možných variantách tak, aby po celou dobu zůstal co nejvíce nositelem své situace. Aktivní odkazování nebo provádění osoby řízením vyžaduje, aby daná osoba byla o každém kroku plně informována a měla možnost volby, jak chce dále postupovat.

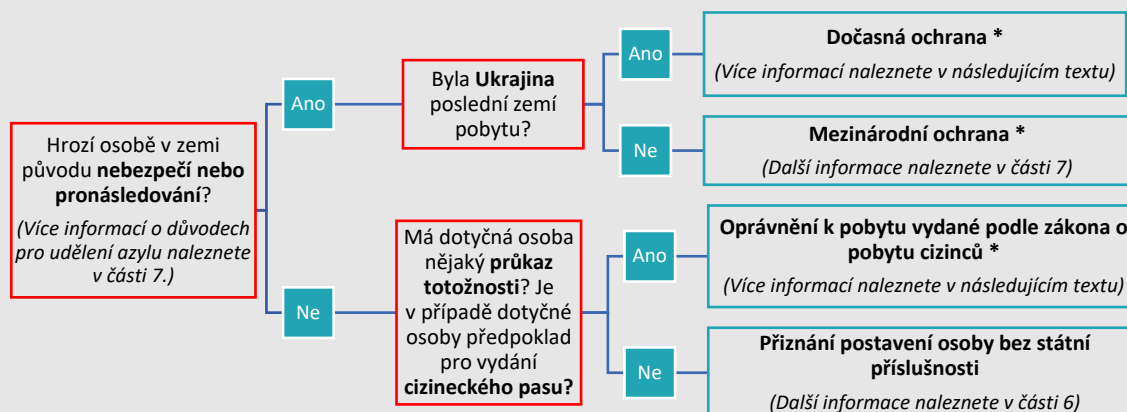
Participativní akční výzkum ENS s členskými organizacemi a jejich klienty ukazuje hodnotu aktivního zapojení právních poradců a dalších osob do práce s osobami bez státní příslušnosti, které usilují o ochranu nebo uznání státní příslušnosti.

„Podporou participativního přístupu k případové práci a zapojením dětí a rodin do rozhodování o strategiích přijatých k řešení jejich problémů se státní příslušností se projekt snažil poskytnout dotčeným dětem a jejich rodinám platformu, prostřednictvím které by mohly vyprávět své příběhy a vyjádřit své názory na to, co je třeba změnit. ... [T]ento přístup funguje. Několik případů z tohoto výzkumu vedlo k pozitivním výsledkům pro děti a rodiny, kterých se to týká. Rodiny a děti ve všech případech uváděly, že se cítily vyslyšeny, podporovány a informovány o svých případech, a to dokonce i v případech, kdy systémové nebo jiné vnější faktory ovlivnily nebo zpozdily pozitivní výsledky.“³⁰

V České republice mohou osoby bez státní příslušnosti požádat o ochranu a zlegalizovat svůj pobyt prostřednictvím několika možných způsobů, a to zejména prostřednictvím řízení o přiznání postavení osoby bez státní příslušnosti či řízení o udělení mezinárodní ochrany. Pro některé osoby mohou existovat i jiné způsoby, jak ochranu získat.

Na jaké řízení by měla být osoba bez státní příslušnosti odkázána?

Pokud je riziko, že by osoba mohla být bez státní příslušnosti (viz kontrolní seznam v části 4), měla by být odkázána na příslušné řízení za účelem určení své státní příslušnosti či její absence. Tento diagram lze použít jako vodítko pro odkázání na vhodné řízení:

* I v případě, že je zahájeno jiné řízení, zvažte podání žádosti o přiznání postavení osoby bez státní příslušnosti, neboť vydání osvědčení o postavení osoby bez státní příslušnosti může být pro určité osoby výhodné.

³⁰ Řešení rizik ztráty státní příslušnosti u dětí při migraci v Evropě: Zpráva o výsledcích participativního akčního výzkumu členů ENS v pěti evropských zemích (2022), s. 19. (Addressing the Risks of Statelessness among Children in Migration in Europe: Report on the findings of participatory action research by ENS members in five European countries (2022)).

ŘÍZENÍ O PŘÍZNÁNÍ POSTAVENÍ OSOBY BEZ STÁTNÍ PŘÍSLUŠNOSTI

Řízení o přiznání postavení osoby bez státní příslušnosti je v České republice zásadním krokem pro získání pobytových a souvisejících práv. Příslušným orgánem je MV ČR. Žádost by měla být podána na pracovišti odboru azylové a migrační politiky (OAMP MV ČR)³¹ v místě obvyklého bydliště osoby. Pro podání žádosti není žádný zvláštní formulář. Toto řízení je dostupné všem. Seznam požadavků a další informace naleznete v části 6.

Tato možnost by měla být využita pouze v případě, pokud žádná z níže popsaných alternativ nevyhovuje potřebám žadatele, jelikož poskytuje nejméně práv. Osvědčení o postavení osoby bez státní příslušnosti však může být užitečné, neboť doklad o absenci státní příslušnosti může být vyžadován v mnoha různých situacích. Z tohoto důvodu je v každém případě **důrazně doporučováno** podat žádost o přiznání postavení osoby bez státní příslušnosti. V případě vzájemně se překrývajících řízení má téměř vždy přednost druhé řízení a řízení o přiznání postavení osoby bez státní příslušnosti bude pozastaveno, dokud druhé řízení nebude dokončeno.

MEZINÁRODNÍ OCHRANA

Osoba může požádat o mezinárodní ochranu, pokud splňuje kritéria pro udělení azylu, která mohou, mimo jiné, souviset s absencí státní příslušnosti dané osoby. Žádost se podává na cizinecké policii či na MV ČR.³² Další informace naleznete v části 7.

V některých případech nemusí být legalizace pobytu v České republice prostřednictvím řízení o mezinárodní ochraně vhodná. Osoba bez státní příslušnosti, která nemá nárok na přiznání postavení uprchlíka, by měla být odkázána na řízení o přiznání postavení osoby bez státní příslušnosti.

DALŠÍ CESTY K OCHRANĚ

Osoby bez státní příslušnosti mohou v zásadě požádat o jakékoliv jiné povolení k pobytu, které je stanoveno zákonem o pobytu cizinců. Pokud však tyto osoby nemají potřebné cestovní doklady a doklady totožnosti, čelí značným problémům. Aby tyto překážky překonaly, mohou u českých úřadů požádat o vydání cestovního dokladu, anebo musí mít náhradní cestovní doklady. Pro některé osoby může být výhodnější variantou usilovat o získání povolení k pobytu podle zákona o pobytu cizinců, neboť vízum za účelem strpění pobytu na území vydané po úspěšném řízení o přiznání postavení osoby bez státní příslušnosti nemusí poskytovat stejnou úroveň práv a záruk jako jiná dostupná povolení k pobytu.³³

V situacích, kdy se řízení o přiznání postavení osoby bez státní příslušnosti překrývá s řízením o mezinárodní ochraně nebo jiným řízením upraveným zákonem o pobytu cizinců, MV ČR řízení o přiznání postavení osoby bez státní příslušnosti přeruší do doby, než bude rozhodnuto o pobytovém statusu žadatele. Pokud byl žadateli udělen jakýkoli typ povolení k pobytu nebo je již držitelem jiného typu povolení k pobytu a je shledán osobou bez státní příslušnosti, MV ČR vydá pouze osvědčení o tom, že je osobou bez státní příslušnosti.³⁴

---

³¹ Přehled pracovišť odboru azylové a migrační politiky Ministerstva vnitra ČR je dostupný [zde](#).

³² Další informace o tom, kdy a jak podat žádost o mezinárodní ochranu, naleznete na portálu [UNHCR Help Portal](#)

³³ § 49a zákona o pobytu cizinců.

³⁴ § 170d odst. 3 a 4 zákona o pobytu cizinců.

Ochrana dětí bez doprovodu a odloučených dětí

Podle § 87 zákona o pobytu cizinců mohou děti bez doprovodu a odloučené děti svěřené do pěstounské péče požádat o trvalý pobyt okamžitě, a to bez požadavku pěti kumulativních let předchozího pobytu.

Pro děti bez doprovodu a odloučené děti je stále vhodné projít řízením o přiznání postavení osoby bez státní příslušnosti. Získání osvědčení o postavení osob bez státní příslušnosti může pomoci zajistit, že budou mít zdokumentovaný status, který usnadní přístup k právům a službám.

Více informací o trvalém pobytu pro děti svěřené do pěstounské péče [naleznete na této webové stránce](#).

Státy mají podle mezinárodního práva vůči dětem konkrétní povinnosti, a to včetně povinnosti zohlednit jako prvořadé hledisko nejlepší zájem dítěte a také povinnosti zajistit dítěti možnost nabytí státní příslušnosti. Více informací o tomto tématu naleznete v části 9.

V České republice může být k ochraně osob bez státní příslušnosti použita Evropská úmluva o ochraně lidských práv (EÚLP). EÚLP se vztahuje na všechny osoby pod jurisdikcí členského státu Rady Evropy včetně osob bez státní příslušnosti.

DOČASNÁ OCHRANA OSOB PRCHAJÍCÍCH PŘED VÁLKOU NA UKRAJINĚ

Osoby prchající před válkou na Ukrajině mohou v České republice získat dočasnou ochranu, ale ne všechny osoby na ni mají nárok. Ačkoliv vnitrostátní právní předpisy rozšiřují rozsah způsobilosti, někteří lidé mohou čelit překážkám v přístupu k dočasné ochraně. Způsobilými osobami bez státní příslušnosti jsou osoby požívající mezinárodní ochrany nebo obdobné vnitrostátní ochrany na Ukrajině. Tato ochrana zahrnuje i osoby, kterým byl na Ukrajině přiznán status osoby bez státní příslušnosti, a jejich rodinné příslušníky, jakož i osoby s platným povolením k trvalému pobytu na Ukrajině, které se nemohou vrátit do země původu nebo dřívějšího obvyklého pobytu. Osoby bez státní příslušnosti, které měly na Ukrajině pouze přechodný pobyt, jsou z dočasné ochrany v České republice vyloučeny, stejně jako osoby bez státní příslušnosti a osoby ohrožené ztrátou státní příslušnosti, které nemohou prokázat své vazby k Ukrajině. Pokud dotyčná osoba nemá na dočasnou ochranu nárok, může podat žádost o mezinárodní ochranu či vízum za účelem strpění pobytu na území, ale tyto druhy pobytu neposkytují stejná práva jako dočasná ochrana.³⁵ Při podání žádosti je třeba předložit všechny dostupné doklady k prokázání totožnosti. Pokud dotyčná osoba nemá platný biometrický pas, může svou totožnost prokázat průkazem totožnosti. Pokud osoba průkaz totožnosti nemá, musí si obstarat dokument dokazující její identitu od ukrajinského velvyslanectví či konzulátu, aby jí v České republice mohla být poskytnuta dočasná ochrana.

---

³⁵ [§ 3 zákona č. 65/2022 Sb., o některých opatřeních v souvislosti s ozbrojeným konfliktem na území Ukrajiny vyvolaným invazí vojsk Ruské federace. „Lex Ukrajina“](#)
[Informace pro ukrajinské občany na území ČR v návaznosti na ruskou agresi na Ukrajině – FRS \(Informační portál pro cizince v ČR\). Ministerstvo vnitra České republiky](#)

Další informace jsou dostupné v [Databázi judikatury o absenci státní příslušnosti](#), na webové stránce Indexu o absenci státní příslušnosti [Statelessness Index](#), ve zprávě [Řešení rizik ztráty státní příslušnosti u dětí při migraci v Evropě](#), mapovací studii UNHCR – [Studii o situaci osob bez státní příslušnosti v České republice](#), [Informacích pro osoby bez státní příslušnosti prchající z Ukrajiny](#) a [Informacích pro osoby bez státní příslušnosti prchající z Ukrajiny týkající se ČR](#).

6. PŘÍZNÁNÍ POSTAVENÍ OSOBY BEZ STÁTNÍ PŘÍSLUŠNOSTI

Osoby bez státní příslušnosti v ČR mohou podat žádost u MV ČR o přiznání postavení osoby bez státní příslušnosti v souladu s právním rámcem stanoveným v zákoně o pobytu cizinců. Žádost o přiznání postavení osoby bez státní příslušnosti je klíčovým krokem k získání práv v zemi.

Žádost je třeba podat na místě příslušném pracovišti Odboru azylové a migrační politiky Ministerstva vnitra ČR podle místa pobytu dané osoby. Seznam pracovišť je k dispozici [zde](#).

Zákon o pobytu cizinců (§ 49a) definuje osobu bez státní příslušnosti a popisuje řízení o přiznání tohoto postavení. Řízení zaručuje žadatelům určitá práva, ale osoby bez státní příslušnosti čelí určitým problémům. Zákon stanoví osobní údaje potřebné pro podání žádosti, mezi něž patří: jméno, pohlaví, datum narození, stát narození, stát, jehož občanství osoba ztratila, a adresu v ČR. Pro žádost není předepsán žádný formulář a legální pobyt na území ČR není vyžadován. Všichni žadatelé by měli být informováni o svých právech a povinnostech a měl by jim být vydán standardizovaný průkaz žadatele o přiznání postavení osoby bez státní příslušnosti, který jim umožní setrvat na území po dobu řízení o přiznání postavení osoby bez státní příslušnosti. Zákon stanovuje základ pro určení, zda je žadatel osobou bez státní příslušnosti, a explicitně zaručuje právo žadatelů na přístup k jejich spisům.³⁶

Přiznání postavení osoby bez státní příslušnosti by mělo být vždy prováděno příslušným rozhodovacím orgánem.

Důležitá rozhodovací kritéria zahrnují:

KDO NESE DŮKAZNÍ BŘEMENO V ŘÍZENÍ O PŘÍZNÁNÍ POSTAVENÍ OSOBY BEZ STÁTNÍ PŘÍSLUŠNOSTI?

Příručka UNHCR potvrzuje, že důkazní břemeno dokazující, že osoba je bez státní příslušnosti, nesou společně daná osoba a vláda hostitelské země. Daná osoba by měla učinit příslušné kroky k tomu, aby prokázala, že je bez státní příslušnosti. Jakmile osoba poskytne dostupné důkazy, včetně vlastního prohlášení, státní úředníci by měli učinit příslušné kroky vedoucí k potvrzení postavení osoby bez státní příslušnosti.

V ČR je podle důvodové zprávy důkazní břemeno sdílené. Avšak oproti řízení o udělení mezinárodní ochrany je od žadatele očekávána větší spolupráce.³⁷ Pro některé osoby však může být těžké takové důkazy během řízení předložit. Řízení o přiznání postavení osoby bez

³⁶ § 49a zákona o pobytu cizinců

³⁷ Důvodová zpráva návrhu z 8. února 2023 ke změně zákona o pobytu cizinců je v češtině k dispozici [zde](#).

státní příslušnosti by mělo zohledňovat skutečnost, že získání takovýchto dokumentů může být složité, časově náročné a nákladné. Pro osoby bez státní příslušnosti, které ve své domovské zemi čelily pronásledování či diskriminaci, může být získání úředních dokumentů velmi složité, či dokonce nemožné.

Důležité aspekty související s přiznáním postavení osoby bez státní příslušnosti:

- **Kontakt s představiteli a úředníky země původu / dřívějšího pobytu by měl proběhnout, pouze v případě, pokud je to bezpečné** – tj. *ne v případě*, pokud se osoba obává pronásledování v dané zemi.
- **Státní orgány by měly informovat** osoby, které jsou nebo mohou být bez státní příslušnosti, o možnostech požádat o přiznání postavení osoby bez státní příslušnosti nebo o mezinárodní ochranu či o povolení k pobytu.
- **Státní příslušnost dítěte by nikdy neměla být presumována.** Určení státní příslušnosti dítěte by se mělo provést vždy, jelikož dítě nemusí mít stejnou státní příslušnost jako jeho rodiče ani nemusí mít státní příslušnost země, kde se narodilo.
- **Děti a osoby, které jsou traumatizované, měly omezený přístup k formálnímu vzdělání a/nebo nemají zákonného či právního zástupce,** pravděpodobně často nebudou vědět, jaké důkazy jsou třeba k žádosti o přiznání postavení osoby bez státní příslušnosti. Vláda hostitelské země by jim měla poskytnout potřebnou pomoc.
- **Daná osoba by vždy měla mít právo na pohovor,** především pokud z předložených důkazů jasně vyplývá, že je osobou bez státní příslušnosti.

CO JE DŮKAZNÍM STANDARDEM PRO URČENÍ, ŽE OSOBA JE BEZ STÁTNÍ PŘÍSLUŠNOSTI?

Příručka UNHCR potvrzuje, že důkazním standardem pro řízení o přiznání postavení osoby bez státní příslušnosti by měl být standard *přiměřené míry pravděpodobnosti* (který platí také při určování statusu uprchlíka). Označuje se někdy také jako *reálné riziko* či *reálná možnost*. Použití vyššího důkazního standardu by bylo v rozporu s cílem a účelem Úmluvy z roku 1954.³⁸

Standard *přiměřené pravděpodobnosti* je nižší než standard *převažující pravděpodobnosti*, který platí pro mnohé občansko-právní záležitosti, a mnohem nižší než důkazní standard v trestním řízení (*nadevší pochybnost*). *Přiměřená pravděpodobnost* může odkazovat na skutečnost, která nastane s relativně nízkou pravděpodobností. Jde o skutečnost, která *by mohla odůvodněně* nastat, nebo u níž je *reálné riziko*, že může nastat. Na jisté aspekty posuzování způsobilosti osoby pro ochranu jako osoby bez státní příslušnosti, se mohou vztahovat různé standardy. Například: pokud úředník hostitelské země tvrdí, že se na osobu bez státní příslušnosti nevztahuje ochrana Úmluvy z roku 1954 kvůli některé z vylučovacích klauzulí, může to znamenat, že vláda bude muset s vyšším důkazním standardem prokázat, proč se tato vylučující klauzule uplatňuje. Úmluva z roku 1954 odkazuje na *vážné důvody pro zvážení*, zda osoba má být vyloučena.

Použitelným důkazním standardem pro prokázání, že osoba má určitou státní příslušnost, může být vyšší občansko-právní standard (*převažující pravděpodobnost*). Pokud platí standard *převažující pravděpodobnosti*, znamená to, že daná osoba musí ukázat, že *pravděpodobně* má určitou státní příslušnost.

---

³⁸ Příručka UNHCR, odstavec 91.

Jak se v řízení o přiznání postavení osoby bez státní příslušnosti použije důkazní standard *přiměřené pravděpodobnosti*?

Kam se narodila doma a její narození nebylo zaevidované. Patří k etnické menšině, která v její rodné zemi čelí závažné diskriminaci. Nebylo jí umožněno chodit do školy či pracovat. Kam ani nikdo z její rodiny neměl možnost získat doklad totožnosti, protože lidé její etnické příslušnosti nejsou považováni za občany. Řada lidí, včetně policie, se vůči lidem Kaminy etnické příslušnosti beztrestně dopustila diskriminace a násilí. Kam jako mladá dívka odjela do Evropy a zažádala o azyl. Nemá žádné doklady, kterými by prokázala svou totožnost, ani to, kde se narodila či kde vyrostla. O svém životě povětšinou vypovídá konzistentně, třebaže si někdy splete data a chronologii událostí. Na některé otázky neumí odpovědět, například nezná některá místa a památky v její domovské zemi či slova státní hymny své domovské země. Její výpovědi však prokazují znalost komunity, v níž vyrostla. Objektívni zprávy potvrzují závažnou diskriminaci a násilí vůči Kaminu etniku, stejně tak jako skutečnost, že toto etnikum v zemi jejího původu není považováno za občany.

Mělo by být zvaženo, že je přiměřeně pravděpodobné, že Kam je (1) osoba bez státní příslušnosti a (2) že jí hrozí pronásledování, a tudíž je uprchlíkem, pokud je zacházení, kterého se obává, považováno za pronásledování. Po Kam by nemělo být požadováno, aby se na velvyslanectví země svého původu pokoušela sehnat potvrzení, zda je považována za státního příslušníka, protože žádá o azyl, jako ochranu před zemí jejího původu.

V ČR musí žadatelé v rámci řízení o přiznání postavení osoby bez státní příslušnosti předložit důkaz, že je žádný stát nepovažuje za své občany (§ 49a odstavec (2) písmeno c) zákona o pobytu cizinců). Osoba bez státní příslušnosti musí tedy dokázat, že skutečně nemá státní příslušnost. Žadatel nemusí předložit všechny dokumenty uvedené v zákoně, ale jen ty, které dohromady dokazují, že je bez státní příslušnosti. Podle zákona může tímto důkazem být:

- cestovní pas (i s prošlou platností);
- rodný či oddací list;
- dokument potvrzující, že osoba není občanem státu, kde se narodila nebo kde žila, nebo státu, který jí dané dokumenty vydal;
- dokumenty potvrzující, že se osoba pokusila získat občanství státu, kde se narodila nebo kde žila, nebo státu, který jí vydal doklady.

JAKÉ DŮKAZY MOHOU BÝT UŽITEČNÉ K PROKÁZÁNÍ ABSENCE STÁTNÍ PŘÍSLUŠNOSTI?

Dostupné a relevantní důkazy, které by s *přiměřenou pravděpodobností* prokázaly, že se jedná v případě dané osoby o osobu bez státní příslušnosti, se značně liší v závislosti na konkrétních okolnostech. V některých případech nebude mít osoba žádné jiné důkazy než své svědectví, což by však mělo v mnoha případech stačit. V jiných případech může mít osoba spoustu dokumentů, z nichž některé mohou prokázat její postavení osoby bez státní příslušnosti. Je důležité zohlednit individuální okolnosti dané osoby a zákony, praxi a okolnosti zemí, na které má osoba relevantní vazbu.

V České republice se důkazy užívané v rámci řízení o přiznání postavení osoby bez státní příslušnosti mohou rozdělit do dvou hlavních kategorií:

1. důkazy týkající se individuálního případu žadatele a jeho osobní historie
2. informace týkající se země původu žadatele nebo legislativy určující získání a ztrátu státní příslušnosti v daném státu.

Na rozdíl od řízení ve věci mezinárodní ochrany, kde primární odpovědnost za ochranu jednotlivců leží na hostitelské zemi, se od žadatelů o přiznání postavení osoby bez státní příslušnosti obvykle vyžaduje, aby projevili skutečnou a doložitelnou snahu o nabytí státní příslušnosti ve státech, na které mají vazbu, a poskytli o tom důkazy. MV ČR jen zřídka přímo kontaktuje velvyslanectví nebo státní orgány, ale spíše shromažďuje podstatné informace, včetně legislativních dokumentů a zákonů o státním občanství země původu žadatele. Tento přístup se často používá k posouzení žádosti žadatele a přiznání jeho postavení jakožto osoby bez státní příslušnosti. Požadavek, aby žadatelé v řízení prokázali svou absenci státní příslušnosti, především dokumentem od velvyslanectví, který by prokazoval, že je daný stát nepovažuje za své občany, se ukázal být obtížný. V některých případech je tento požadavek i v praxi dokonce nemožný, jelikož není v možnostech žadatelů takový dokument vůbec získat. Judikatura dospěla k závěru, že důkazní břemeno je sdílené, a pokud jednotlivec nemůže prokázat absenci státní příslušnosti, správní orgán musí podniknout nezbytné kroky ke zjištění všech skutečností.³⁹

Důkazy, které mohou být užity k prokázání identity dané osoby, jejího místa původu či dřívějšího místa pobytu a absence státní příslušnosti, zahrnují mimo jiné:

- osobní výpověď dané osoby o důvodech absence státní příslušnosti
- výpovědi dalších relevantních osob, kteří danou osobu znají (např. komunita osob bez státní příslušnosti)
- doklady totožnosti (např. rodný list, výpis z matriky, doklad totožnosti, doklad o registraci voliče)
- cestovní pas nebo jiný cestovní doklad (platný či s prošlou platností)
- důkaz o odmítnutí vstupu do země potenciálně státní příslušnosti
- oddací list rodiče či žadatele
- doklad o státním občanství
- dokumenty týkající se vzdání se státního občanství nebo jiné právní dokumenty či soudní rozhodnutí
- doklady totožnosti či cestovní doklady rodinných příslušníků
- potvrzení registrace u UNRWA, GAPAR či jiné příslušné agentury⁴⁰
- žádosti či korespondence ohledně snahy získat nebo obdržet důkaz o státní příslušnosti, například dopisy či e-maily se státními úředníky, včetně pracovníky velvyslanectví a konzulátů [v případech, kde je bezpečné/vhodné provádět tuto komunikaci]
- výpovědi či čestná prohlášení osob, které osobu doprovázely na velvyslanectví nebo kontaktovaly velvyslanectví nebo jinou instituci ohledně státní příslušnosti či identity
- školní vysvědčení či dokumenty dokládající nemožnost navštěvovat školu
- záznamy o vojenské službě
- zdravotní záznamy (včetně nemocničních/domácích porodních záznamů)
- zaměstnanecké záznamy či dokumenty dokládající nemožnost být zaměstnán
- záznamy od služeb sociálního zabezpečení nebo dokumenty dokládající omezený přístup k sociálním službám
- záznamy týkající se neúspěšných snah osoby vycestovat do země možné státní příslušnosti nebo dřívějšího místa pobytu nebo neúspěšné snahy o vyhoštění do jiné země, nebo jiná relevantní dokumentace vydaná imigračními úřady nebo pohraniční kontrolou

---

³⁹ Viz [Databáze judikatury](#)

⁴⁰ Třebaže registrace u UNRWA dokládá palestinský původ dané osoby a potvrzuje právo využívat služby UNRWA v rámci působnosti agentury UNRWA, nedokazuje státní příslušnost nebo bytový status, ani sama o sobě nedokazuje, že se na osobu vztahuje či nevztahuje Úmluva z roku 1951 či Úmluva z roku 1954. Viz zpráva ENS & BADIL, poznámka 2.

- seznam osob, kterým bylo odebráno občanství, nebo jiné důkazy o zbavení státní příslušnosti týkající se žadatele, rodinného příslušníka nebo jiné osoby spojené s žadatelem

Důkazy, které mohou být užitečné k posouzení ve vztahu k příslušným zemím, zahrnují mimo jiné:

- novinové články nebo zprávy, které pojednávají o absenci státní příslušnosti a týkají se situace dané osoby v zemi původu
- úryvky příslušných zákonů o státním občanství, ideálně v kombinaci s odbornou zprávou či jinými důkazy, které poskytují kontext a komentář k implementaci těchto zákonů v praxi a k případným rozdílům mezi regiony
- odborné zprávy o zákonech o státním občanství, matričních záznamech a souvisejících praktikách příslušných zemí a/nebo jejich konkrétních okolností

Tento seznam není vyčerpávající. Často nebude k dispozici mnoho důkazů. V některých situacích mohou být relevantní jiné typy důkazů. Některé z těchto důkazů budou mít větší váhu než jiné a z velké části situace závisí na tom, zda úředník věří výpovědi osoby. Stejně jako u uprchlíků by se i osobám bez státní příslušnosti mělo věřit a měla by být dána výhoda pochybností: tj. výpovědi osoby žádající o přiznání postavení osoby bez státní příslušnosti by měly být přijaty, pokud neexistují silné důvody a důkazy naznačující, že její výpověď není přesná ve vztahu k materiálním skutečnostem. Některé osoby bez státní příslušnosti budou vědět, jaké důkazy jsou k dispozici na podporu jejich tvrzení (pokud takové důkazy vůbec existují) a budou schopni vysvětlit svou situaci chronologicky a koherentně, zatímco jiné osoby nikoli.⁴¹

Zákon o pobytu cizinců nespécifikuje, jaké konkrétní důkazy a dokumenty budou použity jako podklady pro rozhodnutí. Uvádí pouze dokumenty, které má žadatel předložit. V principu by však měly analogicky odpovídat důkaznímu standardu uplatňovanému při rozhodování o žádostech o udělení mezinárodní ochrany, jak potvrzuje judikatura. Soudy potvrdily nutnost podobnosti s azylovým řízením, a proto by mělo MV ČR nést odpovědnost za nalezení důkazů k prokázání či vyvrácení absence státní příslušnosti.⁴²

ŘÁDNÉ ŘÍZENÍ O PŘIZNÁNÍ POSTAVENÍ OSOBY BEZ STÁTNÍ PŘÍSLUŠNOSTI A PRÁVA OSOB BEZ STÁTNÍ PŘÍSLUŠNOSTI

Příručka UNHCR potvrzuje, že řízení o přiznání postavení osoby bez státní příslušnosti by mělo být upraveno zákonem, aby byla zajištěna spravedlnost, transparentnost a jasnost řízení.⁴³ Je důležité zajistit, aby byly zaručeny jisté procesní záruky, tak aby byla zajištěna důstojnost a bezpečnost osob bez státní příslušnosti. Proto by měly být zákonem upraveny či zajištěny minimálně následující záruky:

- Informace o kritériích způsobilosti a dostupnosti řízení o přiznání postavení
- Právo na pohovor s pověřeným úředníkem je respektováno
- Žadatelé mají přístup ke kvalitnímu tlumočení a překladu
- Žadatelé mají přístup k právní pomoci, potřebným osobám je zaručena bezplatná právní pomoc
- Rozhodnutí jsou založena na individuálních okolnostech s ohledem na přesné informace o zemi

---

⁴¹ Další informace o tom, jak příslušným způsobem podložit žádost o přiznání postavení osoby bez státní příslušnosti, jsou dostupné v této [Příručce dobrých praxí](#) (týkající se Spojeného království, ale relevantní pro jiné země, viz především část C16).

⁴² Viz [Databáze judikatury](#)

⁴³ Příručka UNHCR, odstavec 71.

- Rozhodnutí jsou vydána písemně a s odůvodněním
- Právo na odvolání je zaručeno a v praxi dostupné
- UNHCR a další státní dozorčí orgány mají odpovídající přístup ke sledování řízení

V České republice jsou procesní záruky v rámci řízení o přiznání postavení osoby bez státní příslušnosti. Žadatelé o přiznání postavení osoby bez státní příslušnosti mají právo setrvat na území a je jim vydán průkaz žadatele o přiznání postavení osoby bez státní příslušnosti. Některá práva a záruky jsou zaručeny jen během řízení o prvotní žádosti, například právo setrvat na území.

Mezi další práva patří právo na pohovor, je-li nutný, a bezplatného tlumočnicka pro veškeré administrativní úkony. Rozhodnutí musí být vydáno do 6 měsíců, anebo do 12 měsíců ve složitých případech. Rozhodnutí (odmitnutí a udělení) jsou vydávána písemně s odůvodněním.

Rozhodnutí MV ČR nabývá právní moci dne, kdy je doručeno, a nelze proti němu podat odvolání ve správním řízení. Proti takovému správnímu rozhodnutí je přípustná pouze žaloba. Podání žaloby však nemá odkladný účinek.⁴⁴ To znamená, že pokud soud nepřizná žalobě odkladný účinek, pobyt žadatele na území již dále není možný. Proto osoba musí při podání žaloby soud výslovně požádat o odkladný účinek. Soud by měl o žalobách proti zamítavým rozhodnutím ve věcech přiznání postavení osoby bez státní příslušnosti rozhodovat přednostně.⁴⁵ Příslušným soudem pro projednávání těchto žalob je krajský soud v místě hlášeného pobytu dané osoby.⁴⁶

Obecná pravidla správního řízení se uplatní také na řízení o přiznání postavení osoby bez státní příslušnosti.

Žadatelé o přiznání postavení osoby bez státní příslušnosti nemají stejné právo na ubytování jako žadatelé o mezinárodní ochranu. Soudy však již dříve rozhodly, že „*nepřijetí žadatelů o přiznání postavení osoby bez státní příslušnosti do pobytového zařízení pro žadatele o mezinárodní ochranu je nezákonné*“, a žadatelé by do pobytového zařízení měli být přijati, dokud nebude vydáno rozhodnutí o jejich žádosti.⁴⁷

Žadatelé o přiznání postavení osoby bez státní příslušnosti dostanou průkaz žadatele, který jim umožní setrvat na území pro účely řízení. Tento průkaz žadatele jim ale nezajišťuje zdravotní pojištění. Zdravotní pojištění je dostupné pouze osobám, jimž je přiznáno postavení osoby bez státní příslušnosti a vydáno vízum za účelem strpění pobytu na území (viz Část 3). A to navzdory tomu, že soud dříve vydal rozhodnutí o tom, že přístup ke zdravotní péči by měl být žadatelům o přiznání postavení osoby bez státní příslušnosti zaručen, a to po celou dobu, kdy toto řízení probíhá, tedy obdobně jako v případě azylového řízení.⁴⁸

Bezplatnou právní pomoc Česká republika v rámci řízení žadatelům o přiznání postavení osoby bez státní příslušnosti nezajišťuje. Je oproti žadatelům o udělení mezinárodní ochrany, kteří mají přístup k bezplatné právní pomoci zajištěn, se tak jedná o odlišný přístup. Existují však organizace poskytující služby, které mohou žadatelé o přiznání postavení osoby bez státní příslušnosti využít (viz Část 11).

---

⁴⁴ § 170g odst. 5 zákona o pobytu cizinců

⁴⁵ § 172 odst. 11 zákona o pobytu cizinců

⁴⁶ § 172 odst. 7 zákona o pobytu cizinců

⁴⁷ Česká republika – A.K. a E.K. v. Ministerstvo vnitra 26. 10. 2020. Dostupné v [Databázi judikatury](#).

⁴⁸ Rozhodnutí Městského soudu v Praze, č. 14 A 131/2020. Dostupné v [Databázi judikatury](#).

Další informace o mezinárodních standardech pro přiznání postavení osoby bez státní příslušnosti a příkladech dobré praxe najdete ve zprávách ENS: [Přiznání postavení osoby bez státní příslušnosti a ochrana v Evropě: osvědčené postupy, výzvy a rizika](#) a [Příručka dobrých praxí o přiznání postavení osoby bez státní příslušnosti a stav ochrany osob bez státní příslušnosti](#). Další informace o České republice jsou dostupné v profilu země v indexu Statelessness Index pro [Českou republiku](#).

7. UPRCHLÍCI BEZ STÁTNÍ PŘÍSLUŠNOSTI

Absence státní příslušnosti může být v azylovém řízení relevantní jako významný faktor prokazující pronásledování nebo jako indikátor odůvodněného strachu z pronásledování či porušování lidských práv. Postavení osoby bez státní příslušnosti by mělo být zohledněno při hodnocení nároků na mezinárodní ochranu, a to s ohledem na zvýšenou zranitelnost a těžkosti, kterým může osoba bez státní příslušnosti čelit.

Uprchlíci mohou mít státní příslušnost nebo mohou být bez státní příslušnosti. Postavení osoby bez státní příslušnosti může být důsledkem či příčinou pronásledování či jiného nebezpečí. Úmluva o právním postavení uprchlíků z roku 1951 odkazuje na uprchlíky, „kteří nemají státní příslušnost“, v článku I(A)(2). Absence státní příslušnosti u uprchlíka může být důvodem nebo velmi úzce spojena s jejich strachem z pronásledování (například osoba, které bylo odebráno státní občanství z politických důvodů nebo která je součástí komunity osob bez státní příslušnosti, jež je systematicky pronásledována). Pro jiné uprchlíky může být absence státní příslušnosti z velké části nerelevantní pro jejich strach z pronásledování nebo jiné újmy (například osoba bez státní příslušnosti, která uprchla před válkou, která se netýká její absence státní příslušnosti). Oba faktory mohou být splněny zároveň, pokud se osoba bez státní příslušnosti obává pronásledování konkrétně spojeného s jejím postavením jakožto osoby bez státní příslušnosti a také vážné újmy v důsledku ozbrojenému konfliktu.

Český zákon o azylu stanovuje práva, postupy a kritéria pro žadatele o azyl, včetně osob bez státní příslušnosti, kteří v zemi hledají útočiště. V případě osob bez státní příslušnosti zákon o azylu posuzuje riziko pronásledování a vážné újmy ve vztahu k poslední zemi trvalého pobytu dané osoby před jejím příjezdem do České republiky a k místu, kde mají navázané vazby.⁴⁹ Zákon o azylu nedefinuje osobu bez státní příslušnosti, uplatní se tedy definice podle Úmluvy z roku 1954.

Je zásadní, aby při azylovém řízení bylo postavení osoby bez státní příslušnosti identifikováno. Je to nezbytné zajistit například proto, aby byly zohledněny všechny formy pronásledování a bylo zabráněno nucenému návratu osoby bez státní příslušnosti do země, kde jí hrozí pronásledování nebo jiná újma či nejistá budoucnost jako osobě bez státní příslušnosti.

MV ČR prošetří, zda by byl žadatel v místě svého posledního pobytu vystaven pronásledování podle Úmluvy z roku 1951.⁵⁰ Krom toho, MV ČR také posoudí, zda by osobě hrozilo nebezpečí, v podobě trestu smrti, mučení, nelidského či ponižujícího zacházení nebo trestu, nebo zda by její život či lidská důstojnost byly v případě návratu v ohrožení. MV ČR také zohlední skutečnost, zda se osoba může ocitnout v situaci mezinárodního nebo

⁴⁹ § 2 odst. 2 písm. (f) zákona o azylu

⁵⁰ § 12 zákona o azylu

vnitřního ozbrojeného konfliktu. Tyto faktory se zohledňují při posuzování práva na doplňkovou ochranu.⁵¹

Pokud žadatel nesplní podmínky pro udělení mezinárodní ochrany, měl by žádat výhradně o přiznání postavení osoby bez státní příslušnosti.

PŘEKRÝVAJÍCÍ SE ŘÍZENÍ

Pokud osoba bez státní příslušnosti zažádá o udělení mezinárodní ochrany a o přiznání postavení osoby bez státní příslušnosti, je důležité posoudit obě žádosti. Každá žádost by měla být posouzena a oba typy ochranného statusu by měly být výslovně uznány, aby i v případě zániku statusu uprchlíka nebo jiné formy mezinárodní ochrany měla osoba nadále nárok na ochranu jako osoba bez státní příslušnosti. To také pomůže zabránit svévolnému či nezákonnému zajištění, ke kterému může dojít, pokud osoba bez státní příslušnosti, která se nemá kam vrátit, nedostane mezinárodní ochranu (nebo její ochranný status zanikne) a její postavení osoby bez státní příslušnosti zatím nebylo přiznáno. Přiznání postavení osoby bez státní příslušnosti by mělo probíhat buď souběžně s posouzením žádosti o udělení mezinárodní ochrany, nebo až po něm. Vždy však s náležitým zřetelem na prioritu žádosti o mezinárodní ochranu a tedy na zásadu důvěrnosti, která se váže na uprchlíky v řízení o přiznání postavení osoby bez státní příslušnosti (viz část 6). To znamená, že pokud by řízení o přiznání postavení osoby bez státní příslušnosti vyžadovalo kontaktování úřadů, což by mohlo ohrozit bezpečnost žadatele, měla by být žádost o přiznání postavení osoby bez státní příslušnosti pozastavena, dokud nebude rozhodnuto ve věci žádosti o udělení mezinárodní ochrany; nebo případně by měl hostitelský stát posoudit žádost o přiznání postavení osoby bez státní příslušnosti na základě osobní výpovědi žadatele či jiných dostupných důkazů.

Od osoby bez státní příslušnosti, které byla zamítnuta žádost o udělení mezinárodní ochrany (nebo které mezinárodní ochrana z nějakého důvodu zanikla), by se nemělo neočekávat, že se vrátí do země, ve které nemá státní příslušnost. Časná identifikace absence státní příslušnosti a přiznání postavení osoby bez státní příslušnosti v rámci řízení o udělení mezinárodní ochrany může také zabránit pozdějšímu nezákonnému zajištění osoby bez státní příslušnosti za účelem vyhoštění do země, jejíž státním příslušníkem tato osoba ani není.

Osoby bez státní příslušnosti by měly být informovány o azylovém řízení a řízení o přiznání postavení osoby bez státní příslušnosti, stejně jako o dalších možnostech získání ochrany, povolení k pobytu či státní příslušnosti. Měly by také mít přístup k odborné právní pomoci. Jakmile bude dotyčná osoba bez státní příslušnosti informována o všech možnostech, měla by mít možnost vybrat si, jaké řízení je pro ni nejlepší.

V České republice má řízení o udělení mezinárodní ochrany přednost před řízením o přiznání postavení osoby bez státní příslušnosti. V případě, že osoba bez státní příslušnosti žádá o mezinárodní ochranu i přiznání postavení osoby bez státní příslušnosti zároveň, MV ČR řízení o přiznání postavení osoby bez státní příslušnosti pozastaví a obnoví, až když je řízení o udělení mezinárodní ochrany ukončeno. Pokud je žadatel o přiznání postavení osoby bez státní příslušnosti udělen jiný typ povolení k pobytu, včetně mezinárodní ochrany, MV ČR vydá pouze osvědčení o absenci státní příslušnosti, které nezaručuje práva osob bez státní příslušnosti stanovená v § 49a zákona o pobytu cizinců.⁵² To znamená, že osobě bez státní příslušnosti náleží práva spojená s konkrétním povolením k pobytu, které jí bylo uděleno. V případě potřeby však může osoba také poskytnout důkaz své absence bez státní

---

⁵¹ § 12 a 14a zákona o azylu

⁵² § 170d odst. 4 a 5 zákon o pobytu cizinců

příslušnosti, je-li to nutné (např. uplatnění práva na státní občanství pro její budoucí děti, jak je stanoveno v Části 9).

Pokud je při azylovém řízení vydáno negativní rozhodnutí, dotyčné osoby nemusí být nutně informovány o existenci řízení opřiznání postavení osoby bez státní příslušnosti, neboť správní orgány nemají takovouto informační povinnost. Snížením prodlevy mezi ukončením azylového řízení a zahájením řízení ve věci přiznání postavení osoby bez státní příslušnosti však může vést k předcházení a zabránění zajištění těchto osob a pokusům o jejich vyhoštění. Je zásadní poskytnout jednotlivcům nezbytné informace o řízení o přiznání postavení osoby bez státní příslušnosti, aby byl zajištěn přístup k řízení a aby se zabránilo zajištění anebo nucenému vyhoštění.

Je také vhodné, aby osoby zvážily podání žádosti nejen o mezinárodní ochranu, ale i o přiznání postavení osoby bez státní příslušnosti. Přiznání postavení osoby bez státní příslušnosti není řízení zahajované z moci úřední a využití obou možností zajistí nejlepší šanci na získání povolení k pobytu a ochrany.

Žádosti o mezinárodní ochranu, screeningová řízení a další řízení (a lidé, kteří se na nich podílejí) by neměli předpokládat, že žadatelé mají státní příslušnost. Screeningové formuláře by měly zahrnovat otázky, které pomohou určit absenci státní příslušnosti.

Další informace o žádosti o mezinárodní ochranu a přiznání postavení osoby bez státní příslušnosti, určení statusu uprchlíka a zajištění jsou dostupné na webové stránce [Statelessness Journeys](#) a v části o osobách bez státní příslušnosti [Praktické příručky o registraci: Podávání žádostí o mezinárodní ochranu](#) úřadu EASO/EUAA.

Například: přehled azylového řízení a související řízení pro osoby bez státní příslušnosti v Nizozemsku viz [Osoby bez státní příslušnosti v Nizozemsku: Podrobný průvodce](#) [Praktická příručka pro pracovníky v kontaktu s osobami bez státní příslušnosti v Nizozemsku] (ASKV Refugee Support, ISI, ENS, 2018) a [Co soudci nevidí: Přiznání](#)

8. ZAJIŠTĚNÍ OSOB BEZ STÁTNÍ PŘÍSLUŠNOSTI

Osoby bez státní příslušnosti často čelí zvýšenému riziku svévolného zajištění, především pokud chybí procesní záruky k identifikaci a určení absence státní příslušnosti.

Článek 9 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech a článek 5 Evropské úmluvy o lidských právech zaručují právo na svobodu a zakazují nezákonné a svévolné zajištění. Jakékoliv omezení svobody musí být nutné, důvodné a přiměřené okolnostem a musí odpovídat domácím a mezinárodním právním předpisům. Zajištění musí být použito jako opatření poslední instance a je oprávněné pouze, když jiná méně invazivní opatření nejsou dostatečná k dosažení legitimních cílů. Zajištěné osoby musí mít vždy právo na přístup k soudnímu přezkumu a adekvátní právní pomoc. Měla by být stanovena maximální doba trvání zajištění, omezení případů opakovaného zajištění a omezení kumulativní doby strávené v zajištění.

Osoby bez státní příslušnosti často nemají povolení k pobytu v žádné zemi, a jsou proto v některých zemích zajišťovány. Často jsou také vystaveny zvýšenému riziku dlouhodobého svévolného zajištění v souvislosti s identifikací a řízením o vyhoštění, protože často nemají doklady totožnosti a vyhoštění je často nemožné (protože osoby bez státní příslušnosti nejsou dle definice považovány za státní příslušníky navrhované země vyhoštění a často nejsou pro vyhoštění přijaty).

Vysoký komisař OSN pro uprchlíky apeloval na státy, aby nezajišťovaly osoby bez státní příslušnosti pouze na základě toho, že nemají státní příslušnost. Příručka UNHCR zdůrazňuje, že přestože je zajištění odůvodněné, osoby čekající na rozhodnutí ve věci přiznání postavení osoby bez státní příslušnosti nesmí být zajišťovány na stejných místech jako odsouzení zločinci nebo osoby čekající na soudní řízení. Řízení o přiznání postavení osoby bez státní příslušnosti je důležitý mechanismus, který slouží ke snížení rizika dlouhodobého a/nebo svévolného zajištění. Musí být zavedeny mechanismy, aby zajištěné osoby, které nemají státní příslušnost, nebo jejichž státní příslušnost je nejasná nebo nepotvrzená, mohly být v případě potřeby odkázány na řízení o přiznání postavení osoby bez státní příslušnosti.⁵³

V České republice může být zajištění nařízeno cizineckou policií za účelem vyhoštění nebo MV ČR v případě žadatelů o mezinárodní ochranu, pokud hrozí, že nedodrží jiná alternativní opatření. Právní rámec má slabiny, jelikož neexistuje povinnost prozkoumat před zajištěním všechny jeho alternativy.

Ačkoli existují určité záruky, včetně předem stanovených maximálních dob zajištění a možnosti pravidelných přezkumů, zajištěné osoby musí aktivně o tyto přezkumy žádat, což může představovat problém pro ty, kteří nemusí být o těchto možnostech informováni nebo se potýkají s překážkami při orientaci v právním procesu. Právní pomoc pro zajištěné osoby je k dispozici, ale přístup nevládních organizací byl v předchozích letech omezený, což může mít vliv na poskytovanou pomoc. Absence státní příslušnosti může být relevantní v případech zajištění, ale důraz je i nadále spíše kladen na posouzení možnosti návratu jednotlivce do země původu, nikoliv na posouzení absence státní příslušnosti. Po propuštění osoby automaticky neobdrží právní status ani doklady totožnosti, a je tak vyžadováno, aby samy podaly žádost o přiznání postavení osoby bez státní příslušnosti a zahájily tak toto správní řízení. To na jednotlivce klade značnou odpovědnost, což může vést ke zpožděním a obtížím při získávání pobytového statusu a přístupu k základním službám.⁵⁴

Osoby ohrožené ztrátou státní příslušnosti, které jsou zajištěny, by měly být informovány o řízení o přiznání postavení osoby bez státní příslušnosti, aby se tak předešlo budoucímu svévolnému nebo opakovanému zajištění.

Další informace jsou k dispozici v publikaci UNHCR [Stateless Persons in Detention: Nástroj k jejich identifikaci a posílené ochraně \(2017\)](#) a webové stránce [Stateless Journeys](#). Další informace jsou k dispozici v indexu [Statelessness Index Country Profile](#).

9. REGISTRACE NAROZENÍ A PRÁVO DĚTÍ NA STÁTNÍ PŘÍSLUŠNOST

Podle Úmluvy OSN o právech dítěte a dalších mezinárodních lidskoprávních nástrojů mají všechny děti právo na státní příslušnost. Úmluva o omezení případů bezdomovectví z roku 1961 stanovuje mezinárodní normy pro zamezení vzniku absence státní příslušnosti u dětí.

Registrace narození může pomoci předcházet absenci státní příslušnosti, i když sama o sobě obvykle není důkazem státní příslušnosti, pokud se dítě nenarodilo v zemi, která poskytuje automatickou státní příslušnost všem dětem narozeným na jejím území (právní

⁵³ Viz příručka UNHCR, odst. 112-115.

⁵⁴ Další informace o zajištění naleznete v údajích z průzkumu v jednotlivých zemích pro Statelessness Index, který je k dispozici [zde](#).

zásada *ius soli*). Absence registrace narození zvyšuje riziko, že dítě zůstane bez státní příslušnosti nebo bude mít potíže s prokázáním státní příslušnosti.⁵⁵

Pokud se státní příslušnost zapisuje při registraci narození, měli by matrikáři a další osoby zapojené do zápisu narození dítěte zajistit, aby státní příslušnost nebyla zapsána nesprávně a aby se nepředpokládalo, že dítě má státní příslušnost.

Podle českého zákona o matrikách, jménu a příjmení musí být všechny děti zapsány do tří dnů po narození. Registraci provádí zařízení, kde se dítě narodí, nebo v případě domácího porodu musí rodiče do tří dnů přihlásit dítě na matrice v místě svého bydliště (v případě matky během tří dnů, jakmile je toho schopna). Neregistrování narození dítěte je přestupkem, za který hrozí pokuta až do výše 10 000 Kč. Všechny děti bez ohledu na státní příslušnost obdrží český rodný list, který vystaví matrika. Rodný list je vydán do 30 dnů od oznámení narození. V případě dětí narozených stejnopohlavním párem je však v rodném listě uveden pouze jeden rodič. Obdobně pak i v případě dětí narozených prostřednictvím náhradního mateřství je jako rodič v rodném listě uvedena pouze náhradní matka.⁵⁶

ŘÍZENÍ O URČOVÁNÍ STÁTNÍ PŘÍSLUŠNOSTI

Řízení o určení státní příslušnosti je způsob, jakým může osoba, která je státním příslušníkem určité země, získat potvrzení o své státní příslušnosti. Toto řízení je často důležité pro osoby, které se narodily v určité zemi, ale jejichž rodiče nejsou státními příslušníky této země; nebo se narodily rodičům, kteří mají různé nebo vícero státních příslušností, anebo rodičům bez státní příslušnosti. Řízení o určení státní příslušnosti může potvrdit, že děti, které by jinak byly bez státní příslušnosti, jsou ve skutečnosti státními příslušníky. Určení státní příslušnosti je u většiny dětí jednoduché řízení, pokud jsou však jejich rodiče státními příslušníky země narození. V případě dětí migrantů by postup měl zahrnovat posouzení právních předpisů a praxe orgánů země (či zemí) státní příslušnosti rodičů, jakož i země narození dítěte. Pokud má dítě od narození více státních příslušností, mělo by to být zaznamenáno a rodiče by o tom měli být informováni. Určení státní příslušnosti by měl vždy provádět příslušný rozhodovací orgán a informace zaznamenané různými orgány veřejné moci by měly být konzistentní.

V některých případech se v řízení o určení státní příslušnosti zjistí, že dítě je bez státní příslušnosti. Neexistují-li v zákoně žádné automatické právní záruky k tomu, že dítě získá státní příslušnost země, ve které se narodilo, rodiče by měli být informováni o možnostech, jak by jejich dítě mohlo získat povolení k pobytu a nabytí státní příslušnost co nejdříve.⁵⁷

V Česku se státní příslušnost dítěte určuje ve chvíli, kdy rodiče žádají o český pas, občanský průkaz nebo vízum. V případě pochybností musí rodiče požádat o vydání osvědčení o státním občanství ČR na matrice v místě narození.⁵⁸

Neexistuje žádná zjevná ochrana, která by bránila sdílení informací z matričních registrů s imigračními orgány, a rovněž není známo, zda k tomu v praxi dochází.

V zákoně o státním občanství České republiky jsou ustanovení pro děti bez státní příslušnosti narozené na území. Děti získávají státní občanství automaticky ze zákona, pokud jsou oba rodiče státními orgány uznáni za osoby bez státní příslušnosti. V opačném případě není postup automatický a je třeba podat žádost o vydání osvědčení o státním

---

⁵⁵Více informací naleznete v dokumentu [Registrace narození a prevence osob bez státní příslušnosti v Evropě: identifikace dobrých praxí a zbývajících překážek](#) (ENS, 2020).

⁵⁶ Zákon o matrikách, jménu a příjmení

⁵⁷ Další informace jsou k dispozici ve [zprávě ENS týkající se registrace narození dětí bez státní příslušnosti](#) (poznámka 16) a na stránkách [Stateless Journeys](#), přičemž registrace narození je zahrnuta v [Statelessness Index](#) (viz otázky PRS.6.a - 6.h v přehledech zemí).

⁵⁸ [Ministerstvo vnitra, Udělení státního občanství České republiky](#)

občanství ČR, o které rozhoduje MV ČR. V tomto případě musí rodiče prokázat, že se dítě nestalo osobou bez státní příslušnosti pouze proto, že rodič bez vážných důvodů neučinil před orgány země, jejíž je státním příslušníkem, nezbytné kroky k tomu, aby dítě tuto státní příslušnost získalo.⁵⁹ Tento přístup není v souladu s Úmluvou z roku 1961, neboť je v rozporu se zásadou nediskriminace a hlavním cílem předcházení vzniku absence státní příslušnosti, přičemž tohoto cíle se dosahuje zejména usnadněním automatického získání státní příslušnosti pro osoby narozené na území smluvních států.

Kromě toho musí mít alespoň jeden z rodičů v době narození dítěte na území legální (přechodný nebo dlouhodobý) pobyt, a to na dobu delší než 90 dní. Tento požadavek platí bez ohledu na to, zda jsou oba rodiče bez státní příslušnosti.⁶⁰

Právo dětí na státní příslušnost: judikatura

V roce 2021 vydal Výbor OSN pro práva dítěte rozhodnutí ve věci [A.M. \(jménem M.K.A.H.\) proti Švýcarsku \(č. 95/2019\)](#), týkající se dítěte bez státní příslušnosti, kterému hrozí vyhoštění ze Švýcarska do Bulharska. Výbor zjistil (mimo jiné), že Švýcarsko nezohlednilo nejlepší zájem dítěte ani nepřijalo nezbytná opatření k ověření, zda dítě bude moci nabýt státní příslušnost v Bulharsku. Výbor pro lidská práva rovněž shledal porušení práva dítěte na státní příslušnost ve věci [Zhao proti Nizozemsku](#) (2020). Úřady zapsaly dítě narozené v Nizozemsku jako dítě s „neznámou“ státní příslušností a odmítly ji změnit na „bez státní příslušnosti“ s odůvodněním, že dítě neprokázalo, že nemá žádnou státní příslušnost. Bez uznání za osobu bez státní příslušnosti, dítě nemohlo získat nizozemskou státní příslušnost v souladu s ochrannými opatřeními pro prevenci absence státní příslušnosti, která mají zabránit tomu, aby se děti narozené na území Nizozemska staly osobami bez státní příslušnosti.

Rovněž v roce 2021 [španělský soud](#) uznal španělským občanem dítě, které by jinak bylo bez státní příslušnosti. Dítě se narodilo v Maroku během cesty matky z Kamerunu do Španělska, navíc mimo zdravotnické zařízení, a jeho narození nemohlo být v Maroku zaregistrováno. Matka se pokusila zaregistrovat dítě jako státního příslušníka Kamerunu, ale to nebylo možné. Soud konstatoval, že ochrana stanovená ve španělském právu s cílem zabránit absenci státní příslušnosti dětí narozených ve Španělsku by měla být uplatňována široce, v souladu s mezinárodními smlouvami a se zásadou nejlepšího zájmu dítěte. Proto shledal, že došlo k porušení základních práv dítěte, a prohlásil, že dítě má španělskou státní příslušnost, a nařídil zápis narození dítěte. Více informací naleznete [zde](#).

Více informací je k dispozici na webových stránkách [Stateless Journeys](#) a v Databázi judikatury [Statelessness Case Law Database](#). Doplňující informace jsou k dispozici v indexu [Statelessness Index Country Profile](#).

⁵⁹ § 5, 29 a 41 zákona o státním občanství České republiky

⁶⁰ § 5, 29 a 41 zákona o státním občanství České republiky

10. NATURALIZACE A INTEGRACE

Naturalizace je pro mnoho osob bez státní příslušnosti zásadním krokem k získání státního občanství. Článek 32 Úmluvy z roku 1954 stanovuje, že:

Smluvní státy budou pokud možno co nejvíce usnadňovat asimilaci a naturalizaci osob bez státní příslušnosti. Zejména se vynasnaží urychlit řízení o naturalizaci a co nejvíce snížit poplatky za toto řízení a jeho náklady.⁶¹

Pokud mají osoby bez státní příslušnosti nárok na usnadněnou naturalizaci nebo pomoc při integraci, je důležité, aby jejich absence státní příslušnosti byla zaznamenána v úředních dokumentech nebo systémech v jiných řízeních, jako jsou žádosti a rozhodnutí o mezinárodní ochraně nebo přistěhovalectví, aby při podání žádosti o naturalizaci nebo o pomoc při integraci již bylo zaznamenáno, že jsou osobami bez státní příslušnosti, a aby to pro ně nepředstavovalo překážku.⁶²

V České republice je naturalizace možná po pěti letech nepřetržitého trvalého pobytu. Pro osobu s pobytem za účelem strpění na území by to znamenalo pět let pobytu za účelem strpění na území a následně pět let trvalého pobytu. V případě osob bez státní příslušnosti (včetně uprchlíků) však může být získání státního občanství umožněno na základě rozhodnutí MV ČR, jakmile osoba získá trvalý pobyt. MV ČR může rovněž prominout požadavek, aby osoby bez státní příslušnosti a uprchlíci nebyli závislí na systému sociálního zabezpečení. Stále je třeba splnit další podmínky pro naturalizaci, včetně zkoušky z českého jazyka a českých reálií (pokud se neuplatní výjimka z důvodu tříletého studia češtiny, věku do 15 let, věku nad 65 let nebo mentálního postižení), prokázání příjmu a čistého trestního rejstříku. Záznam v rejstříku trestů vylučuje možnost získat české občanství, bez výjimky pro osoby bez státní příslušnosti.⁶³

Více informací o podmínkách pro podání žádosti o české občanství naleznete na [webových stránkách MV ČR](#).

Za žádost o udělení státního občanství je nutné uhradit poplatek ve výši 2 000 Kč pro dospělé a 500 Kč pro nezletilé a uprchlíky. Ministerstvo může podle svého uvážení tento poplatek ve výjimečných případech snížit na 500 Kč u dospělých a na 100 Kč u nezletilých osob a uprchlíků. Ačkoli pro osoby bez státní příslušnosti neexistuje výslovná výjimka, mohou ve výjimečných případech požádat o snížení poplatků.⁶⁴

Integrační programy v České republice nemají specifická ustanovení zaměřená na osoby bez státní příslušnosti. Státní integrační program je vyhrazen pro osoby s udělenou mezinárodní ochranou. Osoby bez státní příslušnosti, které hledají pomoc při integraci, budou nuceny spoléhat se na obecnější integrační programy a služby dostupné cizím státním příslušníkům, které mohou zahrnovat jazykové kurzy, pomoc při hledání zaměstnání a další podporu určenou k usnadnění integrace do české společnosti.

---

⁶¹ Obdobné ustanovení zaměřené na uprchlíky je obsaženo v Úmluvě o právním postavení uprchlíků z roku 1951 (článek 34).

⁶² Další informace o naturalizaci, zejména pro uprchlíky bez státní příslušnosti, jsou k dispozici na stránkách [Stateless Journeys](#).

⁶³ § 14 a 15 zákona o státním občanství České republiky

⁶⁴ Zákon o správních poplatcích č. 634/2004 Sb. K dispozici [zde](#).

11. POMOC LIDEM BEZ STÁTNÍ PŘÍSLUŠNOSTI V ČESKÉ REPUBLICE

ORGANIZACE PRO POMOC UPRCHLÍKŮM (OPU)

OPU byla založena v roce 1991 a je nejzkušenější a největší nevládní organizací v České republice, která poskytuje pomoc uprchlíkům, osobám bez státní příslušnosti a migrantům. OPU poskytuje bezplatnou, individualizovanou právní a sociální pomoc po celém území republiky, poskytuje podporu v přijímacích, ubytovacích a detenčních zařízeních a působí v pěti regionálních kancelářích. OPU aktivně monitoruje a odhaluje nezákonné postupy a systémové nedostatky v české azylové a migrační politice. Organizace pravidelně vystupuje v médiích a pořádá veřejné akce s cílem zvýšit povědomí o problematice diskriminace a xenofobie. Na [OPU](#) se můžete obrátit, pokud potřebujete právní nebo sociální pomoc v souvislosti s absencí státní příslušnosti nebo pokud hledáte podrobnější informace.

EVROPSKÁ SÍŤ PRO OSOBY BEZ STÁTNÍ PŘÍSLUŠNOSTI (ENS)

ENS je aliance občanské společnosti sdružující více než 180 organizací a odborníků ze 40 evropských zemí. ENS je zavázána k přerušení cyklu absence státní příslušnosti a zajištění plného respektování práva všech osob bez státní příslušnosti žijících v Evropě. ENS koordinuje osvětové a advokační projekty a kampaně zaměřené na ochranu práv osob bez státní příslušnosti, podporu realizaci práva na státní příslušnost, ukončení dětské absence státní příslušnosti a zvyšování povědomí o právech menšin v souvislosti s absencí státní příslušnosti, migrací a svévolným zadržováním osob bez státní příslušnosti. Pokud chcete získat podrobnější informace o absenci státní příslušnosti, můžete se na síť [obrátit](#). Můžete se také přihlásit k odběru [newsletteru ENS](#) a získat informace o [vstupu do sítě](#).

12. ZDROJE

- [Statelessness Index Survey: Czechia](#)
- [Statelessness Index Country Briefing: Czechia](#)
- [UNHCR Mapping Study: Faces of statelessness in the Czech Republic](#). UNHCR, Prague 2020. ISBN 978-953-95763-7-8.
- **Judikatura:**
  - [Databáze Nejvyššího správního soudu](#)
  - [Databáze judikatury ENS](#)
- **UPR 4th Cycle**
  - [UPR Submission for 42nd Session](#)
  - [Pre-session 42 statement](#).

◀ STATELESS JOURNEYS ▶

Absence státní příslušnosti je často přehlížena v debatách o azylu a migraci. Jedná se o skrytý, ale velmi závažný problém, který se týká mnoha uprchlíků a migrantů v Evropě.

Kampaň #StatelessJourneys – vedená Evropskou sítí pro otázky absence státní příslušnosti (ENS) – vyzývá k zajištění plného přístupu k právům osob bez státní příslušnosti a k tomu, aby byl problém absence státní příslušnosti více upřednostňován v rámci opatření v oblasti mezinárodní ochrany.

<https://statelessjourneys.org>

European
Network on
Statelessness

organizace
pro pomoc
uprchlíkům

Evropská síť pro otázky absence státní příslušnosti (ENS) je aliance občanské společnosti s více než 180 členy ve 40 zemích, která usiluje o ochranu a zajištění práva na státní příslušnost v Evropě. ENS usiluje o ukončení absence státní příslušnosti a zajištění toho, aby každá osoba bez státní příslušnosti žijící v Evropě měla přístup k právům, která jí podle mezinárodního práva náleží.
<https://www.statelessness.eu/>

OPU byla založena v roce 1991 a je nejzkušenější a největší nevládní organizací v České republice, která poskytuje pomoc uprchlíkům, osobám bez státní příslušnosti a migrantům. Na OPU se můžete obrátit, pokud potřebujete právní nebo sociální pomoc v souvislosti s absencí státní příslušnosti nebo pokud hledáte podrobnější informace.
<https://www.opu.cz/>

Rádi bychom poděkovali za finanční podporu organizace Comic Relief.

